

Kvalitets- rapport for dagtilbud 0-6 år

2021

Indhold

Forord	3
Indledning	4
Kvalitetsrapport for dagtilbud	4
Vores børn – fælles ansvar	5
Det pædagogiske grundlag på dagtilbudsområdet	6
Helhedsvurdering og udvalgte resultater	8
Centrale opmærksomhedspunkter	8
Kapitel 1: Kvalitet i den pædagogiske praksis	10
Tilsyn og kvalitetsudvikling	11
Et blik på kvalitet gennem tilsynsvurderingerne	16
Dagplejen	27
Kapitel 2: Chancelighed	28
Sprog-, trivsel- og motorikresultater for alle børn i dagtilbud	29
Omgængere og skoleudsatte	35
Trivsel og sproglig udvikling hos børn fra udsatte boligområder	36
Profilering af institutioner i udsatte boligområder	36
Fokus på at styrke kvaliteten i institutioner med mange børn i udsatte positioner	37
Opsøgende indsatser – flere børn i dagtilbud	39
Kapitel 3: Strukturer og rammer for kvalitet	42
Normeringer	43
Kvalifikationer og uddannelsesniveau	46
Trivsel og sygefravær	51
Faglig ledelse	54
Kapitel 4: Tilbud til børn med særlige behov	56
Kvalitet i dagtilbud til børn med særlige behov	59
Øget behov for specialundervisning og øget inklusion i almenskolen	59
Opfølgning på BUU-mål for Inkluderende fællesskaber	60
Plads til forskellighed	62
Kapitel 5: Fakta om dagtilbudsområdet i København	63
Organisering	64
Økonomi	64
Referencer og noter	65

Forord

Kære læser

I København har vi en ambition om at give alle børn de bedste muligheder for at klare sig godt i livet. Det opnår vi blandt andet ved at sikre, at alle byens daginstitutioner er høj kvalitetsdagtilbud. Daginstitutioner som ikke alene tilbyder pasning, men stærke pædagogiske læringsmiljøer med fokus på børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Det kræver tilstrækkelige normeringer og ordentlige arbejdsforhold. Det kræver nærværende og lydhøre voksne, der kan skabe tryghed og gode relationer for børnene. Og det kræver et højt fagligt kompetenceniveau blandt medarbejdere og ledere samt et stærkt forældresamarbejde.

Vi har som politikere, ledere, medarbejdere og forældre et fælles ansvar for at nå i mål med dette, og for løbende at følge med i og drøfte, hvordan det går. Det gør vi blandt andet med kvalitetsrapporten, som giver et samlet billede af, hvordan kvaliteten i de københavnske dagtilbud udvikler sig, hvilke rammer der er for arbejdet med kerneopgaven, og hvordan det ser ud til at virke på børneniveau.

I 2019 satte vi i Børne- og Ungdomsudvalget et mål om at halvere antallet af institutioner, der havde alvorlige udfordringer med den pædagogiske kvalitet. Vi kan se, at de tiltag, der er sat i værk for at nå dette mål, ser ud til at bære frugt. Der er færre institutioner, der vurderes at skulle gøre en særlig indsats for at vende en negativ udvikling, og de institutioner, der havde lav kvalitet, har arbejdet målrettet og er lykkedes med at løfte kvaliteten.

At få vendt retningen i en institution, der har været præget af uro og omskiftelighed, er en svær og tidskrævende opgave, der kun kan lykkes, hvis ledelse, medarbejdere og forældre er enige om kursen og arbejder sammen. Vi har i de seneste år oplevet, at forældre bliver mere bekymrede, når vi sætter ind med hjælp og går i gang med en 'turn around'-proces i en institution med en faglig handlingsplan. Derfor skal vi fortsat være bedre til at forklare, hvorfor forandringerne sættes i værk, og hvad det kan medføre i dagligdagen.

Vi løser ikke komplekse problemer fra dag til dag. Det kan vi også se ved, at vi fortsat har en stigning i antallet af børn, der ved skolestart har sproglige udfordringer. Fra 2020 til 2023 har vi investeret i at udvikle kompetencer i dagtilbud til at skabe endnu bedre sproglige læringsmiljøer. Herudover forventer vi, at de nationale og kommunale investeringer i bedre normeringer vil gøre en markant forskel. Som rapporten viser, er der mangel på pædagoger i København, men vi arbejder målrettet på at styrke rekrutteringen og uddannelsen af flere pædagoger.

Det er mit håb, at kvalitetsrapporten vil bidrage til drøftelser lokalt og på tværs af organisationen om, hvordan vi tager de næste skridt på rejsen mod endnu højere kvalitet i børnehøjde.

God læselyst.

Jesper Christensen
Borgmester

Indledning

Kvalitetsrapport for dagtilbud

Denne kvalitetsrapport giver et indblik i det pædagogiske arbejde i Københavns Kommunes dagtilbud samt i kvaliteten og udviklingen af det. Rapporten fokuserer på 0-6 års området og det opsøgende arbejde, der foregår, inden det enkelte barn starter i dagtilbud.

Kvalitetsrapporten er den tredje, der bliver lavet på dagtilbudsområdet i Københavns Kommune, og rapporten har til formål at sikre, at udviklingen på dagtilbudsområdet drøftes politisk mindst hvert andet år med henblik på iværksættelse af evt. nødvendige tiltag, som dagtilbudsloven foreskriver¹. Samtidig bidrager kvalitetsrapporten til at styrke den systematiske brug af data, så analyser af data bruges til at kvalificere drøftelser og beslutninger på tværs af enheder og niveauer i Børne- og Ungdomsforvaltningen.

Rapporten vil med udgangspunkt i tilgængelige data fra forskellige kilder beskrive udviklingen i kvaliteten på dagtilbudsområdet i København siden den seneste kvalitetsrapport fra 2019.

Dermed viser rapporten ikke kun det aktuelle statusbillede, men også de tendenser og mønstre, der tegner sig i arbejdet med kvalitet på dagtilbudsområdet gennem de seneste år.

Kvalitetsrapporten har en bred målgruppe. Udover politikerne henvender den sig til medarbejdere og ledere i områder, klynger og institutioner, som får mulighed for at afspejle egne resultater i den generelle udvikling på byniveau. Det giver et grundlag for at kvalificere egne analyser og tiltag, som skal bidrage til at understøtte det lokale arbejde og udvikling. Det er også hensigten, at kvalitetsrapporten giver forældre og andre relevante interessenter et samlet overblik over resultater og udvikling i kvaliteten i Københavns dagtilbud.

Læsevejledning

Rapporten indledes i dette kapitel med en kort gennemgang af rammerne for dagtilbudsområdet i København, som også er de gennemgående rammer for denne kvalitetsrapport; Børne- og Ungdomsudvalgets strategi, den styrkede læreplan og det nationale pædagogiske grundlag samt kommunens pejlemærker for kvalitet i dagtilbud. Herefter

præsenteres rapportens væsentligste resultater og opmærksomhedspunkter.

I kapitel 1 belyses den aktuelle kvalitet og udviklingen af kvaliteten i den nære og konkrete pædagogiske praksis gennem de vurderinger og anbefalinger, der gives inden for de seks pejlemærker i forbindelse med det årlige pædagogiske tilsyn. Herudover indeholder kapitlet en kort præsentation af dagplejen.

I kapitel 2 er fokus på chanceligheden i København, der belyses gennem data om børnenes trivsel, sproglige udvikling og motorik. Der er både et blik på den samlede børnegruppe og på de børn, der bor i et af de områder, der er karakteriseret som et udsat boligområde. I kapitlet beskrives også nogle af de tiltag, der er sat i værk for at understøtte chanceligheden, herunder de opsøgende indsatser der skal sikre, at flere børn kommer i dagtilbud.

Kapitel 3 belyser rammer og vilkår for dagtilbuddenes arbejde, som er betydningsfulde for børnenes trivsel, læring og udvikling, herunder normeringer, medarbejdertrivsel og -sygefravær samt faglig ledelse.

Tilbud til børn med særlige behov er på mange måder en del af almenområdet i København og disse tilbud er derfor også en del af de samlede kvalitetsanalyser i kapitel 1, 2 og 3. I kapitel 4 er der eksplicit fokus på kvaliteten i disse tilbud og på, hvordan det går med Børne- og Ungdomsudvalgets mål om, at færre børn visiteres direkte til et segregeret specialtilbud ved skolestart.

Rapportens afsluttende kapitel 5 omhandler faktuelle data om dagtilbudsområdet, herunder organisering og økonomi.

Vores børn – fælles ansvar

Børne- og Ungdomsudvalget (BUU) vedtog i 2019 en strategi for arbejdet med børn og unge i København. Strategien anviser både en retning og en form for, hvordan organisationen skal arbejde med området. På 0-6 års området er der særligt fokus på tre forandringer, som København skal lykkes med senest i 2021:

- **De første 1.000 dage**
– udsatte børn skal bedre fra start

- **Flere højkvalitetsdagtilbud**
– alle børn har ret til et godt dagtilbud

- **Inkluderende fællesskaber**
– bedre sammenhæng mellem almen og special

Strategien fungerer som et kompas i arbejdet med at lede organisationen, skabe kvalitet i praksis og afprøve nye veje. Det er et fælles mål for alle i Børne- og Ungdomsforvaltningen at lykkes med denne strategi og løbende forholde sig til, hvordan det går med forandringerne.

Tabel 1. Status på relevante mål fra Børne- og Ungdomsudvalgets strategi

Mål i BUU-strategien	Status
I 2018 er 24 % af 1-2-årige børn, som er bosat i et udsat byområde, ikke indmeldt i et dagtilbud. Vi ønsker, at alle 1-2-årige børn bosat i et udsat byområde vælger at gå i dagtilbud.	Der fra 2018 til 2020 sket et fald fra 24 % til 15 % i andelen af 1-2-årige børn bosat i udsatte boligområder, der ikke er tilmeldt et dagtilbud.
Målet er, at alle udsatte og tosprogede familier, hvis børn ikke er indmeldt i et dagtilbud, tager imod tilbuddet om et opsøgende besøg af sundhedsplejersken.	Den opsøgende indsats gennemføres efter planen og ser, jf. ovenstående, ud til at virke positivt. I oktober 2020 havde 856 familier modtaget et eller flere hjemmebesøg af sundhedsplejersken.
Antallet af københavnske børn, der har sproglige udfordringer, når de starter i 0. klasse, skal reduceres til 11 %.	Der er sket en stigning i andelen af børn med sproglige udfordringer fra 2018 til 2020. Andelen er steget fra 12,5 % til 14,3 % på før-skriftsprog og fra 14,2 % til 19,7 % på tale.
Antallet af institutioner, der vurderes til 'ny indsats' i to eller flere pejlemærker, skal halveres.	Antallet af institutioner, der vurderes til 'ny indsats' i to eller flere pejlemærker er mere end halveret fra 41 i tilsynsåret 2018 til 12 i tilsynsåret 2020.
Andelen af uddannede pædagoger var på 56,5 % i kommunens 0-6 års institutioner i 2017. Det er Børne- og Ungdomsudvalgets mål at løfte andelen til 66 %.	Andelen af uddannede pædagoger er fra 2017 til 2019 faldet med to procentpoint til 54,5 %.
Til skolestart i 2019 blev 50 børn fra et alment dagtilbud visiteret til et segregeret specialundervisningstilbud. Det er en stigning på 25 % fra året før. Den udvikling vil vi vende.	Ved skolestart i 2021 blev 51 børn visiteret fra et alment dagtilbud til et segregeret specialundervisningstilbud. Det er en stigning siden skolestart 2019, men et fald ifht. skolestart 2020, hvor antallet var 60.

Det pædagogiske grundlag på dagtilbudsområdet

Ifølge dagtilbudsloven² skal den styrkede pædagogiske læreplan udgøre rammen for det pædagogiske arbejde på dagtilbudsområdet. Kommunen skal sikre, at dagtilbuddene i relation til den pædagogiske opgave ledes alene med udgangspunkt i den pædagogiske læreplan og i overensstemmelse med den pædagogiske læreplans børnesyn og brede læringsforståelse, som er

beskrevet i det nationale pædagogiske grundlag.

Siden efteråret 2019 har alle dagtilbud arbejdet med deres egen lokale læreplan, hvor de kort beskriver deres pædagogiske overvejelser, refleksioner og eksempler på det pædagogiske arbejde, der foregår i dagtilbuddet her og nu. Den lokale læreplan skal bygge på de udfordringer, styrker og kompetencer, som dagtilbuddet har lokalt. Det er intentionen, at dagtilbuddenes lokale læreplan skal fungere som

et pædagogisk arbejdsredskab, der aktivt anvendes i praksis, evalueres løbende og justeres på baggrund heraf. Mindst hvert andet år skal arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres med henblik på at udvikle arbejdet. Denne evaluering skal for første gang være gennemført i alle dagtilbud d. 1. juli 2021. Tidsfristen er pga. corona udskudt et år. De lokale evalueringer offentliggøres på institutionernes hjemmesider sammen med den lokale læreplan.

Det pædagogiske grundlags ni elementer³

Børnesynet. Det at være barn har værdi i sig selv.

Dannelse og børneperspektiv. Børn skal høres og tages alvorligt som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.

Legen. Legen har en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.

Læring. Læring skal forstås bredt, og læring sker fx gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter og udforskning af naturen og ved at blive udfordret.

Børnefællesskaber. Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale fastsætter rammerne for.

Pædagogisk læringsmiljø. Et trygt og stimulerende pædagogisk læringsmiljø er udgangspunkt for arbejdet med børns læring.

Forældresamarbejde. Et godt forældresamarbejde har fokus på at styrke både barnets trivsel og barnets læring.

Børn i udsatte positioner. Alle børn skal udfordres og opleve mestring i lege og aktiviteter.

Sammenhæng med børnehaveklassen. Sammenhæng handler blandt andet om at understøtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed mv.

De seks læreplanstemaer

1. Alsidig personlig udvikling
2. Social udvikling
3. Kommunikation og sprog
4. Krop, sanser og bevægelse
5. Natur, udeliv og science
6. Kultur, æstetik og fællesskab

Siden 2013 har de københavnske dagtilbud arbejdet efter seks pejlemærker for kvalitet på dagtilbudsområdet, som Børne- og Ungdomsudvalget har vedtaget. Pejlemærkerne understøtter en fælles retning for den mangfoldighed af pædagogikker, metoder og strategier, der eksisterer på dagtilbudsområdet i Køben-

havn. Pejlemærkerne hænger sammen med den styrkede pædagogiske læreplans børnesyn og brede læringsforståelse og kan ses som fokusområder, der skal imødekomme nogle særlige københavnske udfordringer, fx et højt antal børn med sproglige udfordringer. Pejlemærkerne er på den måde med

til at sikre, at der sættes fokus på og arbejdes særligt med de områder i læreplansgrundlaget, der omfatter pejlemærkerne. Der er ingen dokumentationskrav eller lignende knyttet til arbejdet med pejlemærkerne, udover at pejlemærkerne sætter rammen for det pædagogiske tilsyn.

De seks pejlemærker

1. Sociale relationer – positiv voksenkontakt hver dag

Alle børn har ret til positiv voksenkontakt hver dag – og udsatte børn har et særligt behov for at blive set og få omsorg. Alle børn skal opleve et trygt og omsorgsfuldt miljø, hvor de mødes med respekt og anerkendelse.

2. Inklusion og fællesskab – børne- og ungefællesskaber til alle

Alle børn skal opleve at være en del af et socialt fællesskab. Børn og unge med særlige behov skal inkluderes i fællesskabet med udgangspunkt i deres behov og muligheder. Personalets respekt for børnenes egne kulturfællesskaber er central.

3. Sprogindsatsen – muligheder gennem sprog

Alle børn skal have de bedste udviklingsmuligheder for deres sprog.

4. Forældresamarbejde – forældrepartnerskab

Forældre og institution skal indgå i et tæt og ligeværdigt samarbejde om det enkelte barns udvikling og trivsel. Forældre er en ressource i forhold til samarbejdet om deres børn og skal ses som del af et partnerskab.

5. Sammenhæng – også i overgange

Alle børn skal opleve en helhed i deres liv. Ved overgangen fra et tilbud til et andet skal barnet og deres forældre opleve, at der samarbejdes om at skabe en tryk og god overgang.

6. Refleksion og metodisk systematik i den pædagogiske praksis

Alle institutioner skal vælge en konkret metode, således at der – på mangfoldige måder – arbejdes systematisk og reflekteret. Institutionerne skal skabe rum for refleksion over det pædagogiske arbejde og kunne indgå i en dialog omkring deres pædagogiske praksis. I valg af metode skal der tages afsæt i den enkelte institutions børnegruppe og øvrige lokale forhold.

Helhedsvurdering og udvalgte resultater

Resultaterne i denne kvalitetsrapport viser overordnet et dagtilbudsområde i god udvikling. Der er en stigende andel af institutioner, der leverer en god og ensartet pædagogisk kvalitet, mens andelen af institutioner med kvalitetsmæssige udfordringer er faldet markant siden 2018.

Systematisk opfølgning har ud- lignet de største kvalitets- forskelle

I de seneste år er der arbejdet med at løfte kvaliteten i institutioner med lav kvalitet. Rapporten viser, at næsten alle de institutioner, der i 2019 havde udfordringer med kvaliteten og derfor fik to eller flere pejlemærker i 'ny indsats' ved tilsynsvurderingen, er lykkedes med at skabe forandringer, der ses i form af en forbedring ved tilsynet i 2020. Erfaringerne fra udviklingsarbejdet i institutioner med lav kvalitet viser, at lokal struktur i hverdagen og organisering af arbejdet skal på plads som det første for at kunne skabe en forandring i relationen til børnene. Når der afsættes tid til stuemøder og personalemøder, bliver der rum til at skabe en fælles faglig forståelse af kerneopgaven. Der bliver tid til pædagogisk refleksion om den aktuelle børnegrupes trivsel, læring, udvikling og dannelse, som kan indtænkes i den daglige praksis. Udarbejdelsen af en faglig handlingsplan understøtter arbejdet med en struktureret og

systematisk tilgang til udviklingsarbejdet.

I det videre arbejde er der nu skabt mulighed for at rette fokus på arbejdet med at sikre, at alle dagtilbud bliver højkvalitetsdagtilbud med en ensartet kvalitet på tværs af alle stuer, bæredygtige arbejdsfællesskaber og stærke børnefællesskaber. Heri ligger også et arbejde med at skabe endnu bedre forældrepartnerskaber, hvor forældrene informeres og inddrages, når der fx er udfordringer med kvaliteten, eller når der iværksættes indsatser, der får betydning for den nære hverdag, i forbindelse med et kvalitetsløft.

Benspænd fra covid-19 er hånd- teret og har medført positive nye erfaringer

Året 2020 har været præget af den globale corona-pandemi, der i institutionerne har medført omsiggribende restriktioner. Restriktionerne har særligt handlet om at mindske smittekæder, hvilket har stillet krav til det pædagogiske personale om at have fokus på hygiejne, at arbejde med mindre børnegrupper og at minimere forældrenes gang i institutionen.

I dagtilbud har de fysiske læringsmiljøer været påvirket af kravene om øget hygiejne, og meget legetøj har været pakket væk. I nogle tilsyn vurderes det, at oprydningen på stuerne har skabt en positiv bevidsthed om legezoner og læringsmiljøer.

I nogle institutioner har restriktionerne medført positive erfaringer med nye strukturer og organisering, som ønskes bevaret i tiden efter corona. Organiseringen i mindre grupper har i nogle institutioner gjort, at de voksne har fået et bedre blik for de børn, som deltager perifært i børnefællesskaber, og det har medvirket til at skabe ro og fordybelse i arbejdet.

På trods af de store omvæltninger viser Trivselsundersøgelsen for 2020, at personalet er kommet godt igennem. Pædagogernes besvarelser i Trivselsundersøgelsen ligger, på linje med øvrige faggrupper i BUF, generelt i den høje ende og med en positiv udvikling siden 2019.

Centrale opmærksom- hedspunkter

Kvalitetsrapporten viser, at det går godt med at udligne de helt store kvalitetsforskelle på dagtilbudsområdet i København, men rapporten peger også på nogle udfordringer.

Stigning i andelen af børn med sproglige udfordringer

Det er endnu ikke lykkedes at nå målsætningen i Børne- og Ungdomsudvalgets strategi om at reducere andelen af børn, der har sproglige udfordringer, når de starter i 0. klasse. Data viser, at andelen derimod er stigende.

Med en investeringscase på sprogområdet er der sat et arbejde i gang i forhold til at løfte børnenes sprog gennem opbygning af stærke lokale kompetencer. Herudover bliver flere institutioner i 2021 og 2022 introduceret til redskabet SprogTrappen, som skal understøtte arbejdet med den sproglige udvikling for de 0-3-årige.

Behov for styrket arbejde med trivsel og sprog for børn fra udsatte boligområder

Børn fra udsatte områder i Københavns Kommune vurderes at være i dårligere trivsel end deres jævnaldrende og samtidig have større sproglige udfordringer ved skolestart sammenlignet med resten af byen.

Med investeringscasen på sprogområdet og investeringscasen om udvidet forældresamarbejde samt programmet 'Plads til forskellighed' arbejdes der på nuværende tidspunkt med lokale kompetenceløft, der skal imødekomme dette. Dagtilbuddene får igennem indsatserne hjælp til at styrke en systematisk opfølgning på sprogvurderinger, trivselsvurderinger og handleplaner, samt at styrke dialogen om kommende skolestartere og sammenhængen mellem dagtilbud og skole – alt sammen i samarbejde med børnenes forældre.

Derudover igangsættes der i efteråret 2021 et kompetenceløft af pædagoger og pædagogiske assistenter, som skal bidrage til at skærpe og styrke det pædagogiske personales kompetencer i arbejdet med børn i udsatte positioner.

Fortsat udfordring med rekruttering og andelen af uddannet personale

Andelen af uddannede pædagoger er faldende, hvilket betyder, at det endnu ikke er lykkedes at nå målsætningen i Børne- og Ungdomsudvalgets strategi om 66 % uddannede pædagoger. Herudover peger beregninger fra kommunens tværgående analyseenhed på, at ansættelsesbehovet i forhold til kravet om minimumsnormeringer, som skal være opfyldt i 2024, langt overstiger rekrutteringsmulighederne.

Der er allerede igangsat en række tiltag til at styrke rekruttering og fastholdelse af kvalificeret personale. Samtidig peger erfaringer på, at højkvalitetsdagtilbud tiltrækker dygtige pædagoger. Forventningen er derfor, at et kontinuert arbejde med kvalitetsudviklingen i dagtilbuddene også vil skabe større incitament hos de pædagogstuderende til at forblive i eller søge mod København.

Kapitel 1

Kvalitet i den pædagogiske praksis

I dette kapitel ser vi nærmere på kvaliteten af den nære og konkrete pædagogiske praksis, der finder sted i dagtilbuddene. Det handler bl.a. om det sociale samspil mellem børn og pædagogisk personale, forældresamarbejde, hverdagens rytme og stimulerende, aktive og kreative læringsmiljøer for alle børn.

Det er ambitionen i København, at alle børn har de bedste kort på hånden, når de går fra dagtilbud til KKFO og skole. For at imødekomme den ambition har Børne- og Ungdomsudvalget sat et mål om, at alle børn skal møde dagtilbud af høj kvalitet med stærke læringsmiljøer.

Kvaliteten i den nære og konkrete pædagogiske praksis kan blandt andet belyses gennem de vurderinger og anbefalinger, der gives inden for de seks pejlemærker i forbindelse med det årlige pædagogiske tilsyn. Formålet med dette kapitel er at give en status på, hvordan kvaliteten af dagtilbuddenes pædagogiske praksis er blevet vurderet i 2020, samt hvilken udvikling, der er sket inden for de sidste tre år.

Tilsyn og kvalitetsudvikling

Ifølge dagtilbudsloven⁴ skal kommunen føre tilsyn med, at alle institutioner lever op til lovens krav samt til kommunalt fastsatte rammer og eventuelt prioriterede indsatses. Det pædagogiske tilsyn er i København et vigtigt redskab i både det lokale udviklingsarbejde, ledelsesdialogen og som udgangspunkt for politiske prioriteringer

Ved det årlige tilsynsbesøg vurderes det daglige arbejde i dagtilbuddet i forhold til Københavns seks pejlemærker for pædagogisk kvalitet. For hvert pejlemærke vurderer den pædagogiske konsulent arbejdet

i institutionen på baggrund af kriteriebaserede observationer, faglig dialog samt øvrige data og placerer indsatsen i en af de tre kategorier nedenfor:

'Vedligehold indsats': Institutionen arbejder målrettet med pejlemærket, så det er synligt i børnenes dagligdag. Pejlemærket er en del af den pædagogiske planlægning. Institutionen skal fortsætte det gode arbejde og løbende udvikle deres indsats.

'Tilpas indsats': Institutionen arbejder med pejlemærket, men det ses ikke tydeligt i dagligdagen. Pejlemærket er en del af den pædagogiske planlægning, men omsættes ikke til handling alle steder. Konsulenten kommer med anbefalinger til, hvordan institutionen kan tilpasse deres indsats.

'Ny indsats': Institutionen arbejder ikke bevidst med pejlemærket. Dagligdagen lever ikke op til god pædagogisk praksis på alle områder. Institutionen skal sætte gang i nye indsatses, der kan ses tydeligt i dagligdagen. Konsulenten kommer med anbefalinger til nye indsatses. Der er faste krav til opfølgning og evaluering.

Institutioner, der i et tilsynsår vurderes at skulle vedligeholde deres indsats i alle pejlemærker, har i det efterfølgende tilsynsår et light-tilsyn. I light-tilsynet afholdes en vedligeholdelsesdialog, men der foretages ikke observationer, og der gives ikke vurderinger for hvert pejlemærke. I denne rapport betragtes

institutioner med light-tilsyn og institutioner med 'vedligehold indsats' som institutioner med høj kvalitet inden for pågældende pejlemærke.

Antallet af institutioner med 'ny indsats' er mere end halveret

Børne- og Ungdomsudvalget satte i strategien i 2019 et mål om, at antallet af institutioner, der vurderes til 'ny indsats' i to eller flere pejlemærker, skulle halveres inden 2021. Målet byggede på tallene fra 2018, hvor 41 institutioner blev vurderet til 'ny indsats' i to eller flere pejlemærker. Som tabel 2 viser, var antallet allerede i 2020 mere end halveret.

En af forklaringerne på den positive udvikling er det målrettede arbejde med at sikre udvikling og systematisk opfølgning på institutioner med lav kvalitet eller i negativ udvikling, der blev igangsat af Børne- og Ungdomsudvalget i juni 2019. Her blev det bl.a. besluttet, at der med det samme skal igangsættes en indsats med faglig handlingsplan, hvis en institution bliver vurderet til 'ny indsats' i to eller flere pejlemærker. Med indsatsen rykker supporten tættere på institutionen med hjælp og løbende opfølgning. Institutionen gennemfører en analyse af kvaliteten af deres læringsmiljø og udarbejder en konkret handlingsplan i samarbejde med en pædagogisk konsulent. Der er en forventning om, at resultaterne af arbejdet med handlingsplanen kan ses ved tilsynsvurderingen året efter.

BUU-strategi 2019-2021

Flere højkvalitetsdagtilbud

– alle børn har ret til et godt dagtilbud.

Antallet af institutioner med 'ny indsats'
i to eller flere pejlemærker skal halveres.

Forvaltningen gennemførte i 2020 en mindre undersøgelse af to institutioners oplevelser af at arbejde med faglig handlingsplan. Her gav pædagoger, ledere og pædagogiske konsulenter udtryk for, at arbejdet med handlingsplanen giver mening og bidrager til et styrket fokus på faglighed, stærke arbejdsfællesskaber samt et fælles fagligt ståsted.

Hurtige og markante forandringer i dagtilbud med lav pædagogisk kvalitet

Efter tilsynet i 2019 igangsatte forvaltningen en toårig indsats med faglig handlingsplan i 28

institutioner. Ved tilsynet i 2020 var 26 af institutionerne lykkedes med at højne kvaliteten. 19 af institutionerne havde ikke længere pejlemærker vurderet til 'ny indsats', og fire ud af disse institutioner blev vurderet til 'vedligehold indsats' i flertallet af pejlemærker.

I de 26 institutioner, der er lykkedes med at forbedre kvaliteten, er der arbejdet målrettet med blandt andet at genetablere fælles faglige ståsteder samt feedback- og evalueringskulturer, der har skabt større bevidsthed om, hvordan læringsmiljøet understøtter børnenes trivsel,

læring, udvikling og dannelse. Ledelsen er mange steder rykket tættere på den pædagogiske praksis, og der er skabt større struktur i hverdagen, fx i form af en aftalt rollefordeling blandt det pædagogiske personale og et bevidst arbejde med mindre børnegrupper.

Det betyder ikke, at de 26 institutioner nu har høj kvalitet alle sammen, men at de er på rette vej. Arbejdet med struktur og systematik gør, at institutionerne har en plan for deres arbejde, men der kan fortsat være stor forskel på, hvordan det kommer til udtryk hos medarbejderne.

Tabel 2. Udvikling i antal institutioner med to eller flere pejlemærker vurderet til 'ny indsats'

2018	41
2019	28
2020	12

"Vi er begyndt at snakke meget mere om børnenes udvikling og spørge hinanden ind til, hvorfor vi gør, som vi gør. Jeg er blevet mere bevidst om min faglighed. Snakken med forældrene er også blevet mere pædagogisk og mindre praktisk."

Daginstitutionen Bag Elefanterne

Fra 4 'tilpas indsats' og 2 'ny indsats' i 2019 til 5 'tilpas indsats' og 1 'vedligehold indsats' i 2020

Ved tilsynet i 2019 blev institutionen Bag Elefanterne vurderet til behov for 'ny indsats' i de to pejlemærker Sprog og Refleksion og metodisk systematik. Den pædagogiske konsulent bemærkede en manglende rammesætning og systematik omkring sprogarbejdet og en mangel på afholdelse af stuemøder, hvor det pædagogiske arbejde kunne udvikles. Ved tilsynet i 2020 vurderes institutionen til at være på rette spor og ikke have behov for 'ny indsats' i nogen af pejlemærkerne. Arbejdet ligger nu i at tilpasse og forankre de nye indsats, der er sat i værk.

Med udgangspunkt i den faglige handlingsplan har institutionen siden 2019 arbejdet med sprogvurderinger, handleplaner, systematik omkring forældre- og overgangssamtaler og med den interne organisering i institutionen.

En medarbejder vurderer, at den faglige handlingsplan er et godt redskab til forandring; "et fuldstændig stringent arbejdsystem", der i samspil med en tydelig ledelse muliggør forandringer.

På faste stuemøder bliver hverdagen nu tilrettelagt efter den aktuelle børnegruppens behov. Aktiviteter og rollefordeling forberedes, så det er på plads, inden personalet står på stuen sammen med børnene.

"Det er vigtigt at have planlagt dagens aktiviteter og organisering på forhånd, så man ikke starter dagen i voksenhøjde, hvor personalet taler sammen over hovedet på børnene, men kan gå i børnehøjde med det samme"

Leder

To medarbejdere er blevet ansat som teamkoordinatorer for henholdsvis vuggestuen og børnehaven, hvor de deltager på samtlige stuemøder og derved sikrer vidensdeling og erfaringsudveksling på tværs.

Det, som institutionen har skullet arbejde med, har særligt handlet om den interne organisering. Det, som forældrene oplever som mest betydningsfuldt, har hele tiden været på plads, fortæller en forælder fra bestyrelsen:

"Det vigtigste for mig er, at jeg oplever, at mine børn er trygge, glade og trives. Og det har jeg altid gjort her."

Forældrerepræsentant fra forældrerådet

Daginstitutionen Kongeriget

Fra 2 'ny indsats', 1 'tilpas indsats' og 3 'vedligehold indsats' i 2019 til 4 'tilpas indsats' og 2 'vedligehold indsats' i 2020

Ved tilsynet i 2019 blev institutionen vurderet til 'ny indsats' på pejlemærkerne Sociale relationer og Inklusion og fællesskab. Det blev bemærket, at der skulle skabes et fælles fagligt fundament omkring tilgangen til børnene, og at det fysiske læringsmiljø skulle forbedres, så der blev skabt bedre legezoner og muligheder for at dele børnene i mindre grupper. Sammen med den pædagogiske konsulent og en ekstern konsulent udarbejdede institutionen en faglig handlingsplan for arbejdet.

Ved tilsynet i 2020 har Kongeriget rykket sig til 'tilpas indsats' i begge de pejlemærker, hvor de i 2019 blev vurderet til behov for 'ny indsats'. Det er en anerkendelse af, at der nu er sat en god retning, og at der er sket positive forandringer. Samtidig er der fortsat ting at arbejde på.

"Arbejdet med den faglige handlingsplan har gjort det lettere at sætte mere konkrete og målrettede tiltag i gang med afsæt i de udfordringer, der fremgik af det pædagogiske tilsyn."

Konstitueret leder

Udarbejdelsen af den faglige handlingsplan er foregået med inddragelse af personalet. I denne proces er det blevet tydeliggjort, hvad der defineres som god pædagogisk kvalitet. Dette har skabt grundlag for et fælles fagligt ståsted.

Kongeriget har ansat to Marte Meo terapeuter og en kompetencepædagog, der har indgået i den pædagogiske praksis sammen med Kongerigets øvrige pædagogiske personale.

TRIO'en i Kongeriget har spillet en vigtig rolle i genetableringen af et professionelt arbejdsmiljø med feedbackkultur. Dette har igangsat en kulturforandring og resulteret i større nærvær og tilstedeværelse med børnene.

Forældrene har oplevet mere stabilitet på medarbejderfronten og værdsætter, at der er blevet skabt en bedre systematik for kommunikation med forældrene.

"Jeg synes, at institutionen har gjort et virkelig godt arbejde – særligt ift. de omstændigheder, de har haft, i et år med skiftende corona-restriktioner"

Forælder

Et blik på kvalitet gennem tilsynsvurderingerne

2020 var et særligt tilsynsår, hvor dagtilbud var lukkede i en kortere periode i foråret og efterfølgende arbejdede under skærpede restriktioner og retningslinjer på grund af corona. Tilsynene er blevet gennemført – dog i nogle tilfælde anderledes end vanligt grundet de særlige omstændigheder. Det kan fx være, at der ikke er blevet observeret og vurderet ift. det fysiske læringsmiljø, eller at den faglige dialog er blevet afholdt virtuelt.

I 2020 blev der gennemført ordinært tilsyn i 290 dagtilbud. Derudover blev der gennemført light-tilsyn i 71 dagtilbud. Disse 71 dagtilbud var dem, der ved tilsynet i 2019 blev vurderet til 'vedligehold indsats' i samtlige seks pejlemærker.

Samlet set tegner tilsynsvurderingerne i 2020 et billede af, at der er sket en positiv udvikling i kvaliteten, idet færre pejlemærker er vurderet i kategorierne 'ny indsats' eller 'tilpas indsats', end det var tilfældet i 2018 og 2019. I det følgende gennemgås udviklingen i vurderingerne under de

enkelte pejlemærker, og det beskrives, hvilke udviklingspunkter, der går igen på tværs af de institutioner, som får vurderingen 'tilpas indsats' eller 'ny indsats' under pejlemærket.

Sociale relationer – positiv voksenkontakt hver dag

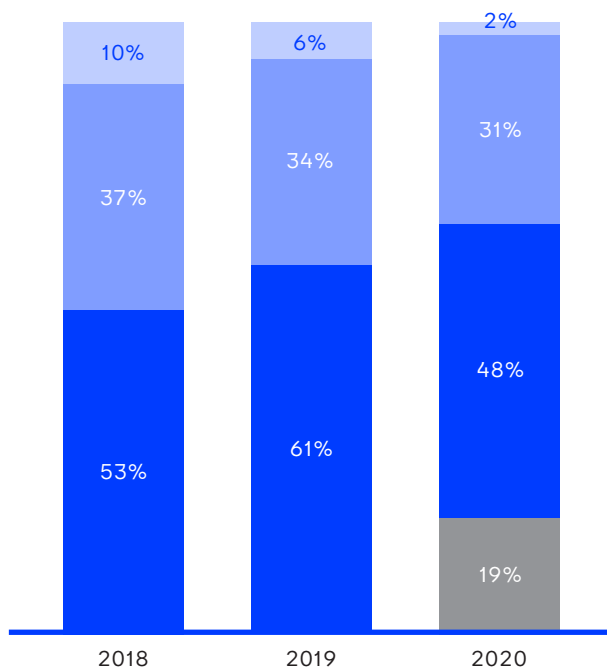
Samspillet mellem voksne og børn beskrives i flere forskningsoversigter⁵ som en positiv nøglefaktor for børns læring og udvikling, og som en afgørende indikator for kvalitet. Det handler både om kvaliteten af relationerne og om den tid, omsorg og opmærksomhed, det pædagogiske personale giver børnegruppen og det enkelte barn.

I de institutioner, der er vurderet til 'vedligehold indsats' under pejlemærket Sociale relationer, er der i tilsynet blandt andet vurderet, at det pædagogiske personale:

- Er imødekomende, interesserede i og lydhøre overfor børnene.
- Taler og interagerer med sprog og handling, der er tilpasset barnets udtryk og viser, at barnets perspektiv er forstået.
- Er til rådighed og tilbyder hjælp, når barnet er usikkert, bange eller ked af det.
- Har deres engagement og opmærksomhed rettet mod børnene snarere end mod kollegaerne.
- Arbejder med en intern organisering og rollefordeling, hvilket understøtter, at børnene har mulighed for opmærksomhed fra og jævnlige interaktioner med mindst én voksen.

Sociale relationer er det pejlemærke, hvor der inden for de sidste tre år er sket det største fald i andelen af institutioner, der skal tilpasse deres indsats eller igangsætte en ny indsats. Som figur 1 viser, gælder dette for cirka en tredjedel af institutionerne. I de fleste tilfælde handler det om, at institutionen har en plan for indsatsen, men at der ikke ses en ensartet praksis på tværs af stuerne.

Figur 1. Udvikling i tilsynsvurderinger under pejlemærket Sociale relationer

● Light-tilsyn ● Vedligehold indsats ● Tilpas indsats ● Ny indsats

Anbefalinger på tværs af tilsyn

- **Systematisk relationsarbejde herunder organisering og rollefordeling.** Institutionerne skal arbejde med at etablere rammer, der understøtter, at de voksne har mulighed for at stå til rådighed for børnene og fordybe sig i samspillet. Det handler fx om at opdele børnene i mindre grupper med faste voksne hen over dagen og om, at medarbejderne skal kende deres konkrete opgaver eller positioner, især når børn og voksne er samlet i større grupper eller fællesskaber.
- **Relationskompetencer.** Alle medarbejdere skal have fælles tilgang til børnene, og der skal være en ensartet relationspraksis, herunder et fælles sprog og en fælles forståelse af, hvad relationsarbejdet går ud på.
- **Arbejdsfællesskaber.** Der skal skabes rum for kollegial feedback, guidning og spejling. Herudover anbefales fokus på systematisk vidensdeling.
- **Arbejdet med børn i udsatte positioner.** Måltider og de tilbagevendende rutinesituationer anbefales som særlige tidspunkter til at styrke nærværet og relationen til alle børn, men særligt i forhold til børn i udsatte positioner.

Inklusion og fællesskab – børne- og ungefællesskaber til alle

Det er en målsætning i København, at alle børn i dagtilbud skal opleve at være en del af et socialt fællesskab. Børn og unge med særlige behov skal inkluderes i fællesskabet med udgangspunkt i deres behov og muligheder.

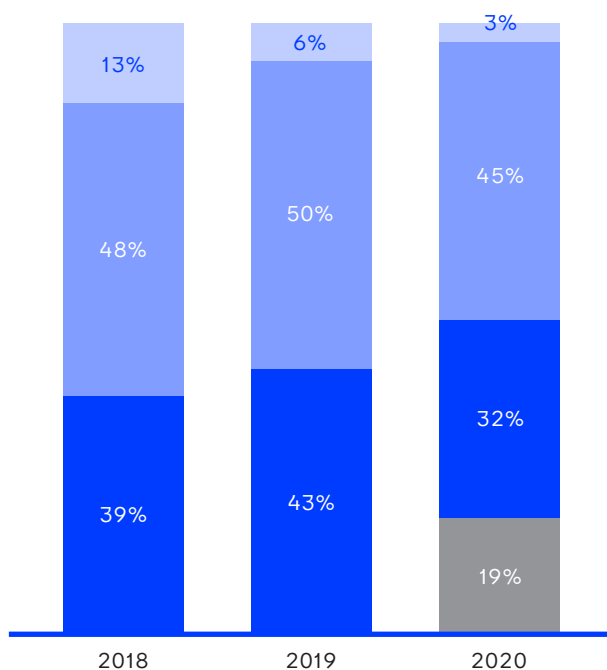
Det er centralt, at det pædagogiske personale har blik og respekt for børnefællesskaberne og bidrager til at understøtte, udvikle og vedligeholde dem.

I de institutioner, der er vurderet til 'vedligehold indsats' under pejlemærket Inklusion og fællesskab, er der i tilsynet blandt andet vurderet, at:

- Det pædagogiske personale hjælper børnene til at indgå i legefællesskaber, til at blive inddraget i dagligdagens opgaver og rutiner samt til at løse konflikter.
- Børnene har adgang til forskellige legemuligheder, og der er balance mellem voksen- og børneinitierede aktiviteter.
- I mange institutioner arbejdes der med at inddele børnene i mindre grupper og tilbyde fagligt velovervejede og alderssvarende aktiviteter – gerne ud fra børnenes egne inputs og ideer.

Figur 2 viser, at omtrent halvdelen af institutionerne i 2020 arbejdede målrettet med pejlemærket, idet 32 % er vurderet til 'vedligehold indsats' og 19 % har haft light-tilsyn. Den øvrige halvdel vurderes til 'tilpas indsats' eller 'ny indsats', hvilket samlet set er den største andel blandt de seks pejlemærker i 2020. På byniveau er der derfor størst udviklingspotentialer indenfor dette pejlemærke.

Figur 2. Udvikling i tilsynsvurderinger under pejlemærket Inklusion og fællesskab

● Light-tilsyn ● Vedligehold indsats ● Tilpas indsats ● Ny indsats

Anbefalinger på tværs af tilsyn

- **Pædagogens rolle i leg og ved konflikt.** Det pædagogiske personale skal påtage sig den rolle i legen, som der er behov for, når der skal skabes et inkluderende fællesskab. Konflikter skal håndteres ved brug af inddragende dialoger med børnene, og det er væsentligt, at der er en ensartet tilgang til dette i institutionen.
- **Børneperspektiv på de daglige overgange.** Institutionen skal have en tydelig plan og rollefordeling for overgange mellem aktiviteter, så børnene ved, hvad der sker.
- **Fysiske læringsmiljøer.** Der er behov for inviterende legezoner med mulighed for længerevarende, fordybet leg både indendørs og udendørs. Læringsmiljøerne tilrettelægges sådan, at der sikres høj deltagelse og inddragelse af børn.
- **Systematik i arbejdet med tidlig opsporing og trivsel.** Der er brug for at styrke de lokale dialoger om børn i udsatte positioner, herunder hvordan man kan se, om et barn er i en udsat position ud fra kropssprog, mimik og handling. Der skal i institutionen være større fokus på, hvordan børnene kan inddrages i fællesskabet, ved at have øje for børnenes indbyrdes relationer og medbestemmelse.

Åben dagtilbud giver nye rammer til at understøtte relationer og fællesskaber

Københavns Kommune er beriget med et overflødighedshorn af eksterne læringsmiljøer i form af teatre, museer, kulturhuse, biblioteker og bymiljøer. Siden 2015 har der i regi af Åben Dagtilbud været arbejdet fokuseret med at åbne disse læringsmiljøer for kommunens dagtilbud. Det giver dagtilbuddene andre rammer til at understøtte arbejdet med Sociale relationer, Inklusion og fællesskab, Sprog og bevægelse.

Det oplevede fx et dagtilbud i Valby, da de sammen med en skuespiller fra scenekunsthuset Anemonen indgik i et forløb med improviserende teaterfortællinger. Gennem fælles leg og læring hvor både ord, krop, følelser og fantasi kom i spil, fik børnene mulighed for at udvikle deres sprog og relationer til hinanden. På scenen fik de mulighed for at udfolde og opleve sig selv på nye måder og have relationer med nye voksne. Det viste sig at være særlig gavnligt for de børn, der i hverdagen havde udfordringer med at indgå i sociale fællesskaber. Forløbet gav både børn og voksne nye erfaringer, som de tog med sig hjem til institutionen.

Forløbet er et ud af de 408 eksterne læringsforløb, der har været afholdt i 2020, hvor omkring 40 % af de københavnske dagtilbud tilmeldte sig et eller flere forløb. Ud over at udvælge, arrangere og formidle forløbene, sikrer Åben Dagtilbud også, at forløbene har pædagogisk kvalitet og understøtter arbejdet med et eller flere læreplanstemaer.

Sociale fællesskaber omkring måltidet

I 2019 underskrev Københavns borgmestre en ny, ambitiøs mad- og måltidsstrategi med en vision om at styrke sociale fællesskaber og maddannelse omkring bæredygtige måltider, der forener sundhed, velsmag og ansvar for klimaet.

En stor del af denne indsats foregår i de københavnske dagtilbud, hvor det sunde og fælles frokostmåltid hver dag giver mætte børnemaver, understøtter trivsel og læringsparathed og danner rammen for et pædagogisk læringsmiljø, hvor flere læreplanstemaer som sprog, motorik og natur og science kommer i spil.

Ved borddækning tæller børnene, hvor mange de er i dag og taler med pædagogen om borddækningen i matematiske begreber (til højre/til venstre/foran/bagved tallerkenen). Når fade og skåle sendes rundt blandt børnene, nævner de, hvad der er i, når de sender den videre til deres kammerat. Her øves både sprog og finmotorik men samtidig skabes der også en god stemning og et fællesskab omkring måltidet.

Måltidet er et oplagt tidspunkt på dagen, hvor pædagogerne har kontakt med alle børn og kan spørge ind til dem. Den fælles frokostordning er højt prioriteret i BUF og understøttes via kompetenceudviklingsforløb skræddersyet til den enkelte institution.

Sprogindsatsen – muligheder gennem sprog

Sproget er centralt for at kunne give udtryk for følelser, meninger og behov, og det står derfor i tæt relation til børnenes personlige udvikling og demokratiske dannelsesproces. Sproget har også stor betydning for børnenes muligheder for at indgå i legefællesskaber. Barnets kommunikation og sprog udvikles gennem nære relationer. Derfor er det centralt, at det pædagogiske læringsmiljø understøtter barnets kommunikative og sproglige samspil med det pædagogiske personale⁶.

I de institutioner, der er vurderet til 'vedligehold indsats' under pejlemærket Sprogindsatsen, er der i tilsynet blandt andet vurderet, at:

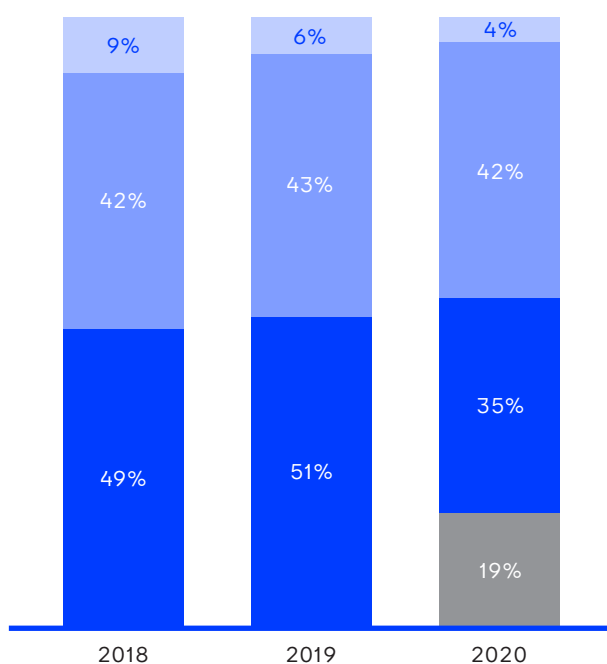
- Det pædagogiske personale tilpasser deres sprogbrug til det enkelte barn med fokus på nærmeste udviklingszone.
- Der i den daglige praksis arbejdes systematisk med sprogunderstøttende strategier, der leges med sprog, og der finder samtaler sted mellem børn og voksne, hvor den voksne bevidst "udvider" og "strækker" børnenes sprog.
- Det fysiske læringsmiljø inviterer til sproglig interaktion.

Ved tilsynet i 2020 vurderes lidt over halvdelen af institutionerne til at kunne vedligeholde deres indsats under pejlemærket (se figur 3). Sprogindsatsen er det pejlemærke, der ligger mest stabilt i forhold til andelen af institutioner, der vurderes til 'tilpas indsats'. I 2020 gælder dette for 42 % af institutionerne.

Resultaterne fra sprogvurderingerne i 0 kl. understøtter, at der fortsat er behov for at arbejde med udviklingen af sproglige læringsmiljøer, da der stadig er mange børn der starter i skole med sproglige udfordringer (jf. kap.2). Forvaltningen følger området tæt, blandt andet gennem den investering i kapacitetsopbygning på sprogområdet, som de københavnske politikere

besluttede med budget 2020. Investeringen løber til og med 2023 og skal sikre opbygning af robuste organisationer med kapacitet og kompetencer i klynger og netværk til at varetage udviklingen af gode sproglige læringsmiljøer. Derudover skal investeringen sikre opbygning af kompetencer og kapacitet i områdesupporten til at kunne understøtte dette.

Figur 3. Udvikling i tilsynsvurderinger under pejlemærket Sprogindsatsen

● Light-tilsyn ● Vedligehold indsats ● Tilpas indsats ● Ny indsats

Anbefalinger på tværs af tilsyn

- **Samlet sprogsyn og -strategi i dagtilbuddet.** Ledelsen skal have større fokus på at få skabt en fælles faglig forståelse af området, og hvordan det konkret ser ud i den pædagogiske praksis.
- **Sprogarbejde i dagligdagens rutiner.** Der skal arbejdes med at skabe længerevarende og uforstyrrede dialoger med nærvær og nysgerrighed på barnet og arbejdes med sprog i mindre børnegrupper.
- **Det fysiske læringsrum.** Det skal overvejes, hvordan det fysiske miljø i dagtilbuddet - både inde og ude - underbygger et læringsrum ift. sproglig praksis og stimulering.
- **Systematik i arbejdet med sprogvurderinger.** Der skal skabes systematik i gennemførelsen af sprogvurderinger for alle børn, der vurderes at have behov for sprogsstimulering og systematik i arbejdet ud fra den data, som sprogvurderingerne giver - herunder udarbejdelse af handleplaner for børn med sproglige udfordringer.
- **Forældresamarbejde.** Forældrene skal i højere grad inddrages i deres barns sproglige udvikling og få inspiration til, hvordan de også kan arbejde med sprog i hjemmet.

Forældresamarbejde – forældrepartnerskab

Pejlemærket understreger en politisk ambition i København om, at forældre og institutioner skal indgå i et tæt og ligeværdigt samarbejde om det enkelte barns udvikling og trivsel for at skabe de bedste rammer for et godt børneliv med oplevelse af sammenhæng. Forældre er en ressource i forhold til samarbejdet om deres børn og skal ses som del af et partnerskab. Det gælder også i forældreråd og forældrebestyrelser, hvor forældrene repræsenterer det

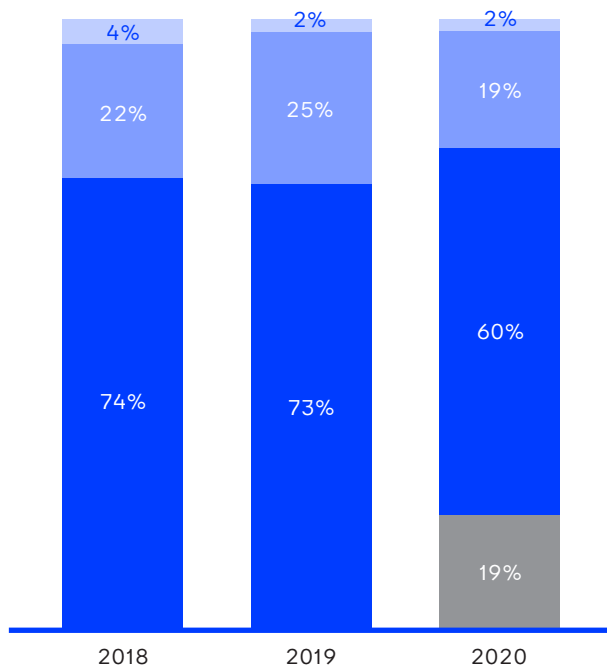
samlede forældreperspektiv i drøftelser af den pædagogiske kvalitet og samarbejdet om hele børnegruppens læring, trivsel, udvikling og dannelse.

I de institutioner, der er vurderet til 'vedligehold indsats' under pejlemærket Forældresamarbejde, er der i tilsynet blandt andet vurderet, at:

- Institutionen har en struktur omkring facilitering og rammesætning af et tæt og ligeværdigt samarbejde med forældrene om deres barns trivsel, læring, udvikling og dannelse.
- Det pædagogiske personale har de faglige kompetencer til at indgå i et konstruktivt forældresamarbejde, hvor der foregår en løbende dialog og vidensdeling omkring barnet – både i hverdagen og ved strukturerede forældresamtaler.
- Institutionen har sammen med forældrerådet/-bestyrelsen defineret, hvordan de forstår forældrepartnerskab og kan vise, at dette understøttes i praksis, fx ved et godt informationsniveau og forventningsafstemning.

Som det ses i figur 4, arbejder de fleste institutioner målrettet og systematisk med forældresamarbejdet og vurderes ved tilsynet i 2020 at kunne vedligeholde deres nuværende indsats, hvilket er en tydelig positiv. Siden 2018 har forældreråd/-bestyrelser haft ret til at invitere en forældrepræsentant med til den faglige dialog i forbindelse med tilsynet. Tilsynsvurderingerne bygger derfor også på forældrenes oplevelser.

Figur 4. Udvikling i tilsynsvurderinger under pejlemærket Forældresamarbejde

● Light-tilsyn ● Vedligehold indsats ● Tilpas indsats ● Ny indsats

Anbefalinger på tværs af tilsyn

- **Enighed om forældresamarbejdet og løbende opfølgning.** I samarbejde med forældrerådet skal rammerne omkring det lokale forældresamarbejde defineres, og det skal være tydeligt, hvad der kan forventes af alle parter. Samarbejdet skal løbende evalueres.
- **Systematisk forældreinddragelse.** Forældrene skal i højere grad inddrages i de pædagogiske processer, så der skabes større forståelse for valg og handlinger i den pædagogiske praksis. Herudover skal der laves en plan for afholdelse af forældresamtaler, så der sker en kontinuerlig dialog.
- **Strategi for kommunikation.** Institutionen skal udarbejde en kommunikationsstrategi med mål, rammer og rollefordeling ift. opdatering af hjemmesiden og udarbejdelse af nyhedsbreve mv., der sikrer, at alle forældre løbende kan opdatere sig på hverdagssituationer og organisatoriske ændringer.
- **Styrket daglig kommunikation.** Personalet skal være instrueret i og arbejde efter de lokale rammer for forældresamarbejdet. De skal styrkes i deres kompetencer til at håndtere den daglige kommunikation og understøtte et ligeværdigt samarbejde med forældrene.

De seneste års sager i medierne, hvor forældre giver udtryk for utilfredshed omkring samarbejdet med institutionerne og institutionernes kvalitet, peger dog samtidig på, at der fortsat er behov for en opmærksomhed på området. Sagerne vidner om, at det er afgørende for forældre-samarbejdet og -partnerskabet, at forældrene kan gennemskue, hvilken praksis og hvilke aktiviteter, der foregår i institutionen. De skal kunne stille spørgsmål og bidrage med viden om deres eget barn og med et generelt forældreperspektiv, sådan at pædagogerne kan bruge det i udviklingen af deres pædagogik.

Børne- og Ungdomsudvalget vedtog i juni 2019 en række krav til inddragelse af forældre i tilsynet, og forvaltningen implementerer desuden i sommeren 2021 en vejledning til forældre-repræsentanter i forældreråd og -bestyrelser, der skal understøtte dem i deres drøftelser med ledere og medarbejdere om kvalitet og udvikling i institutionen.

På støtteområdet har det også vist sig at være vanskeligt for forældrene at gennemskue procedurer for støttetildeling, og hvor de kan henvende sig ved behov for råd og vejledning. Medio 2021 er der udarbejdet en ny pamflet til forældre om støttetildeling, der har fokus på at imødekomme dette.

Aula - ny kommunikationsplatform for forældre og medarbejdere i dagtilbud

I maj 2021 vil alle kommunale og de fleste selvejende dagtilbud være i gang med at bruge Aula til kommunikation mellem forældre og dagtilbud. Aula bruges også på skole- og fritidsområdet og dermed vil forældre fremover kun skulle forholde sig til én indgang på tværs af dagtilbud, skole og fritid. Implementeringen af Aula er sket midt i en corona-tid, hvor al kompetenceudvikling af ledere og udvalgte "superbrugere" derfor er foregået online. Der er i slut-april gennemført 35 online Aula uddannelsesdage for 712 deltagere fra lige omkring 350 institutioner.

Sammenhæng – også i overgange

Fokus på sammenhæng skal sikre, at alle børn og unge oplever en helhed i deres liv. I forbindelse med overgange skal der være et systematisk og helhedsorienteret samarbejde mellem hjem, dagtilbud og skoler. Samarbejdet skal danne grundlag for vidensoverdragelse og for at skabe sammenhængende pædagogiske og faglige indsatser for alle børn. Det kræver både, at børnehaverne er nysgerrige på, hvilken virkelighed børnene møder i skolen og fritidsinstitutionerne, og at skole og fritidsinstitution er nysgerrige på, hvilket læringsmiljø og pædagogisk praksis, der er i børnehaverne.

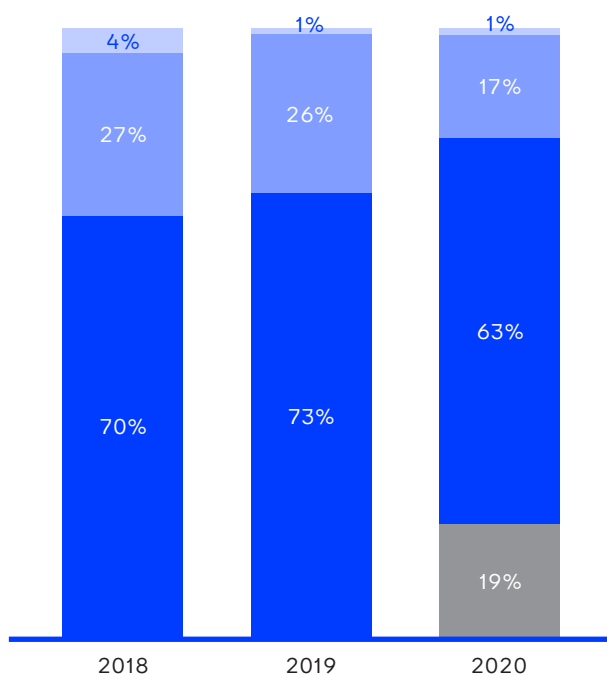
I de institutioner, der er vurderet til 'vedligehold indsats' under pejlemærket Sammenhæng, er der i tilsynet blandt andet vurderet, at:

- Der foregår et systematisk samarbejde mellem de forskellige voksne i barnets liv ved hhv. institutionsstart, institutions-skift og skolestart.
- Der er fokus på, at når et nyt barn starter i institutionen, er det ikke kun et barn, men en hel familie, man modtager.
- Der er fokus på vidensoverdragelse og en tryk overgang for barnet ved institutionsskift og overgang til skole, herunder at barnet kommer på besøg i de nye omgivelser forud for skiftet.

- Der er etableret samarbejdsaftaler med de(n) nærmeste skole(r) og KKFO(er), hvor der foregår tværfaglig sparring, bl.a. ift. at udvikle de kompetencer børnene har behov for inden skolestart.

Tilsynsvurderingerne tegner et billede af, at de fleste institutioner arbejder målrettet med pejlemærket, som det kan ses i figur 5. I 2020 er det under en femtedel af institutionerne, der er vurderet til at skulle tilpasse eller ændre deres arbejde med pejlemærket. Det er den laveste andel på tværs af de seks pejlemærker.

Figur 5. Udvikling i tilsynsvurderinger under pejlemærket Sammenhæng

● Light-tilsyn ● Vedligehold indsats ● Tilpas indsats ● Ny indsats

Anbefalinger på tværs af tilsyn

- **Fælles faglig ramme.** Institutionen skal arbejde med at skabe en fælles faglig ramme og systematik omkring overgange fra hjem til vuggestue og fra børnehave til skole. Alle overgange skal ansues som pædagogiske læringsmiljøer, hvori børnene skal lære, udvikles, trives og dannes. Der skal arbejdes med løbende refleksion, evaluering og tilpasning af praksis.
- **Blik for det enkelte barn i store overgange.** I overgangen fra vuggestue til børnehave skal der være mere fokus på barnets behov og på inddragelse af forældre. Systematikken omkring overleveringssamtaler og vidensoverdragelse skal styrkes. Dette påpeges særligt i integrerede institutioner.
- **Systematik i overgangen fra institution til skole/KKFO.** Institutionerne skal have en bedre systematik (fx 5-års-status) for overgangen fra institution til skole/KKFO med et stærkere samarbejde på tværs, der giver børnene bedre mulighed for at opleve sammenhæng - herunder gennem besøg på skolen.

Krav om refleksion og metodisk systematik i den pædagogiske praksis

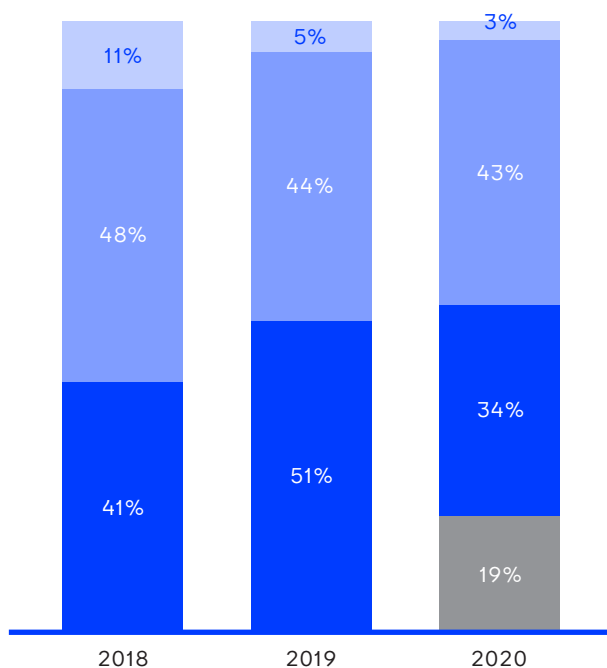
Pejlemærket kan ses som en afrunding af og opsamling på de første fem pejlemærker. Pejlemærkets centrale begreber som refleksion, fælles faglig tilgang, målsætning og evaluering er nemlig vigtige begreber i den pædagogiske praksis generelt og dermed også gennemgående i vurderingen af og anbefalinger til de fem andre pejlemærker. Fx kan en manglende systematik for sprogarbejdet og manglende kendskab til de nyeste metoder indenfor børns sprogudvikling resultere i 'tilpas indsats' eller 'ny indsats' under sprogpejlemærket.

I de institutioner, der er vurderet til 'vedligehold indsats' under pejlemærket Krav om refleksion og metodisk systematik i den pædagogiske praksis, er der i tilsynet blandt andet vurderet, at:

- Der er en systematik for personalets mulighed for dialog, refleksion, feedback, vidensdeling og løbende evaluering af arbejdet med at skabe pædagogiske læringsmiljøer.
- Der arbejdes systematisk med anvendelse af data samt eksperimenterende og undersøgende metoder.
- Institutionen kan herudover vise, hvordan det systematiske og metodiske arbejde gør en forskel for børnene.

Som figur 6 viser, vurderes lidt over halvdelen af institutionerne til at kunne vedligeholde deres indsats under pejlemærket ved tilsynet i 2020.

Figur 6. Udvikling i tilsynsvurderinger under pejlemærket Krav om refleksion og metodisk systematik

● Licht-tilsyn ● Vedligehold indsats ● Tilpas indsats ● Ny indsats

Anbefalinger på tværs af tilsyn

- **Fælles systematik og metode.** Ledelsen har en stor opgave i at sikre systematik og et fælles fagligt fundament i det pædagogiske arbejde. Ledelsen skal arbejde med at tydeliggøre overfor personalet, hvilke redskaber og metoder der i denne institution bruges til hvad, hvornår, hvorfor og hvordan. Det anbefales, at der arbejdes med en fastere mødestruktur og udarbejdes årshjul.
- **Evaluering.** Institutionerne skal i højere grad skabe plads til faglig refleksion med inddragelse af data - herunder perspektiver fra børn og forældre.
- **Omsætning til praksis.** Institutionerne skal have fokus på og øvelse i, hvordan faglige refleksioner og beslutninger omsættes til praksis, så det bliver en naturlig del af hverdagen.
- **Faglig kollegial støtte og feedback.** Arbejdssælleskabet skal styrkes, fx i form af sidemandsoplæring i arbejdet med børnegruppens nærmeste udviklingszone og i tilpasning af det pædagogiske læringsmiljø.

Dagplejen

Dagplejen i København består dels af dagplejere i eget hjem, hvor barnet indgår som en del af en lille børnegruppe i et nært læringsmiljø, dels af flerbørnshuse, hvor 3-4 dagplejere har det daglige ansvar for 8-10 børns trivsel, læring, udvikling og dannelse. Både i dagplejehjemmene og i flerbørnshusene arbejdes der med den styrkede pædagogiske læreplan.

Dagplejere i eget hjem indgår i et team af dagplejere, som mødes bl.a. i dagplejens lokale legestue en gang om ugen. Både

i disse teams og i flerbørnshusene arbejder dagplejerne med arbejdsfællesskaber. Alle dagplejerne indgår i systematisk kompetenceudvikling og får sparring og vejledning af dagplejepædagoger, som også fører tilsyn med, at den pædagogiske kvalitet i dagplejen lever op til kvalitetskravene til dagtilbud i Københavns Kommune.

Dagplejen i København gennemfører hvert år desuden en undersøgelse af forældrenes tilfredshed med deres barns dagplejetilbud. Her har forældrene mulighed for at svare på spørgsmål, der bl.a. har fokus

på barnets trivsel, aktiviteter i dagplejen og samarbejdet med forældrene. I København har forældretilfredsheden på dagplejeområdet ligget stabilt og højt i en lang årrække. Som figur 7 viser, angav 91 % af undersøgelsens deltagende forældre – til børn hos både dagplejere i eget hjem og i flerbørnshuse – i 2019 at være 'tilfreds' eller 'meget tilfreds' med deres dagplejetilbud.

Figur 7. Forældretilfredshed i dagplejen 2019

Flerbørnshusene

● Meget tilfreds ● Tilfreds ● Hverken tilfreds eller utilfreds ● Utilfreds ● Meget utilfreds

Dagpleje i eget hjem

● Meget tilfreds ● Tilfreds ● Hverken tilfreds eller utilfreds ● Utilfreds ● Meget utilfreds

Kapitel 2

Chancelighed

Chancelighed handler om, at alle børn – uanset baggrund – skal have de samme muligheder for at klare sig godt i livet både personligt, socialt og fagligt. I dette kapitel er der fokus på, hvordan det går med at sikre chancelighed for alle børn med fokus på sprog, trivsel og motorik. Dette inkluderer arbejdet med at sikre at børn i udsatte positioner kommer godt fra start.

Det overordnede mål for Børne- og Ungdomsudvalgets strategi 'Vores børn - fælles ansvar' er, at alle københavnske børn – uanset baggrund – skal have mulighed for at udleve deres drømme. Ikke alle børn har fra starten de samme forudsætninger for dette, men forskning peger på, at børnenes deltagelse i et højkvalitetsdagtilbud, særligt i de første 1.000 dage af barnets liv, kan bidrage positivt til at skabe forudsætningerne for dette og dermed for større chancelighed, fx for børn fra sårbare og udsatte familier⁷.

Arbejdet med chancelighed kalder derfor på, at alle børn, og særligt børn i udsatte positioner, tilbydes – og ikke mindst deltager i – dagtilbud af høj kvalitet. I kapitel 1 blev det tydeligt, at København er godt på vej i arbejdet med at udvikle kvaliteten i de pædagogiske læringsmiljøer i alle dagtilbud. Dette kapitel har fokus på, hvordan det går med børnenes trivsel, læring og udvikling, både for den samlede børnegruppe, men især for børn fra udsatte boligområder. Til sidst i kapitlet belyses nogle af de indsatser, der understøtter arbejdet med de første 1.000 dage og med at skabe højkvalitetsdagtilbud for børn i udsatte positioner.

Sprog-, trivsel- og motorikresultater for alle børn i dagtilbud

Resultater fra sprogvurderinger i børnehaven og sprogscreeningen ved skolestart, halvårslige trivselsvurderinger i vuggestuer og børnehaver samt motorikscreeningen i 0. klasse er væsentlige pædagogiske redskaber til at udvikle de pædagogiske læringsmiljøer for hele børnegruppen. De bruges også til at igangsætte målrettede indsatser for de børn, der viser sig at have behov for det. Børns sprog, trivsel og motorik ved skolestart har ofte en betydning for, hvordan de klarer sig videre i livet⁸. Resultaterne kan derfor samtidig give et billede af, hvordan det går med at sikre chancelighed ved at alle børn har lige muligheder ved skolestart.

Sprogvurderinger i dagtilbud

Ifølge dagtilbudsloven skal børn i 3-års-alderen sprogvurderes, hvis dagtilbuddet vurderer, at barnet kan have behov for sprogstimulering. Hvis det viser sig, at et barn har sproglige vanskeligheder, skal dagtilbuddet igangsætte en indsats og følge op med en ny sprogvurdering, der kan vise, om indsatsen med at løfte barnets sproglige niveau virker.

I 2020 blev omkring 40 % af de 3-5-årige børn i kommunale og selvejende dagtilbud sprogvurderet i talesprog⁹. Da det ikke er alle børn, der sprogvurderes, kan andelen af børn i dagtilbud med sproglige udfordringer ikke opgøres præcist. Antallet af børn, der sprogvurderes, ligger rimelig stabilt. I 2020 var det 7.958 børn, der blev sprogvurderet. Til sammenligning var det 8.404 børn i 2019 og 7.979 børn i 2018.

BUU-strategi 2019-2021

De første 1.000 dage

– udsatte børn skal bedre fra start.

I dag har cirka 16 % af de københavnske børn sproglige udfordringer, når de starter i 0. klasse. Det skal reduceres til 11 %.

Sproglige kompetencer i 0. klasse

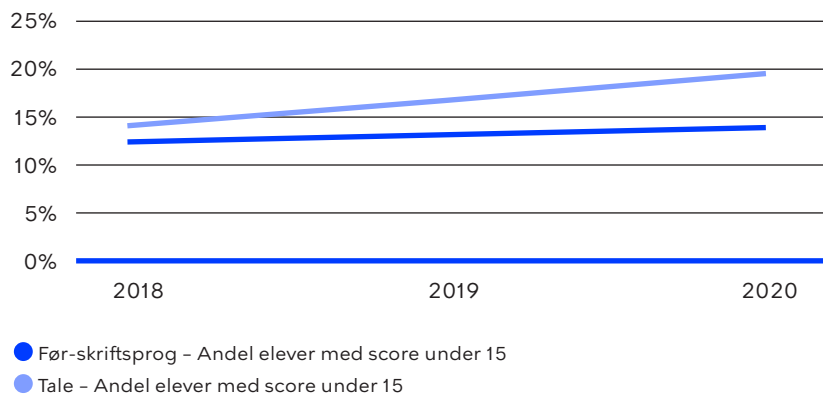
Ved skolestart sprogscreenes alle børn. I 2020 er der foretaget sprogscreeninger af 3.508 børn i 0.klasse, som før skolestart har været indskrevet i et dagtilbud i København.

Børne- og Ungdomsudvalget har i strategien fra 2019 sat et mål om, at andelen af børn, der er har sproglige udfordringer (scorer under 15 i sprogscreeningen), når de starter i 0. klasse, skal reduceres fra 16 % til 11 %. Som figur 8 viser, har andelen dog været stigende siden 2018.

Der er allerede igangsat flere initiativer til at styrke sprogarbejdet, og forhåbentlig vil resultaterne af disse kunne ses i de kommende års sprogscreeninger.

Nedlukningen af dagtilbud grundet corona-pandemien i foråret 2020 og den efterfølgende restriktionsprægede opstart i KKFO kan muligvis have en betydning for sprogscreeningsresultaterne ved skolestart 2020.

Figur 8. Udvikling i resultater fra sprogscreeningen i 0. klasse fra 2018 til 2020

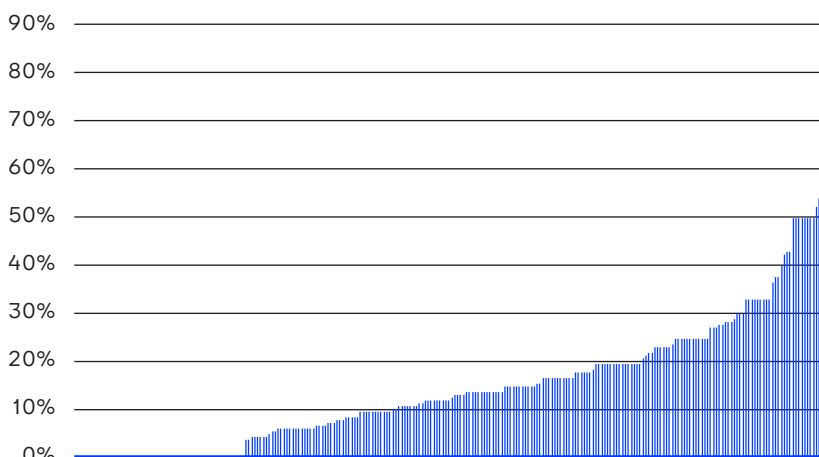
Spredning i institutioner der sender børn med sproglige udfordringer videre

Figur 9 viser, at der er stor forskel på, hvor mange børn med sproglige udfordringer i 0. klasse, der kommer fra hvert dagtilbud. Omkring en fjerdedel af dagtilbuddene (venstre side af grafen) sender ingen eller ganske få børn med sproglige udfordringer videre til skolen.

Systematisk arbejde med 0-3-årige børns sproglige udvikling

Indtil for nylig har dagtilbuddene ikke haft redskaber til at arbejde systematisk med afdækning og understøttelse af de 0-3-årige børns sprogtiltagelse. Det får de nu med redskabet SprogTrappen, der i 2021 og 2022 implementeres i 40 klynger og netværk. SprogTrappen er i 2020 afprøvet i 21 vuggestuer i København. Evalueringen viser, at institutionerne har haft gode erfaringer med redskabet og kan se en ide i at udbrede det til flere institutioner. Forvaltningen understøtter implementeringen med oplæg om redskabet, og hvordan det omsættes til en pædagogisk samt workshops målrettet de pædagogiske ledere og sprogansvarlige pædagoger ift. systematisk sparring omkring brugen af SprogTrappen. Udvalgte tale-høre-lærere og sprogvejledere fra områderne har deltaget i pilotprojektet og får i 2021 også kompetenceudvikling ift. at understøtte vuggestuerne i praksis.

Figur 9. Andel børn med sproglige udfordringer i før-skriftsprog ved skolestart tilbageført til børnenes dagtilbud året før de startede i skole

Tidlig opsporing og trivsel (TOPI)

Alle dagtilbud i København arbejder med systematiske trivselsvurderinger af hvert enkelt barn og af børnegruppen to gange årligt. Til trivselsvurderingerne anvendes redskabet TOPI, som er et internt pædagogisk refleksionsredskab. Gennem TOPI vurderer det pædagogiske personale, om barnet trives godt, udvikler sig og lærer (grøn trivsel), om der er signaler på, at barnet ikke trives, som skal undersøges nærmere (gul trivsel), eller om barnet ikke trives, og der

derfor skal sættes en pædagogisk indsats i gang (rød trivsel). Herefter arbejder det pædagogiske personale og ledelsen med systematisk opfølgning og inddragelse af forældre til de børn, der vurderes at være i mistrivsel, så de samme børn ikke er i mistrivsel gennem længere perioder.

De sidste års TOPI-vurderinger viser, at størstedelen af børnene i de københavnske dagtilbud vurderes til at være i god trivsel (se figur 10). Kun knap 4 % af børnene vurderes til ikke at trives og at have behov for særlige pædagogiske indsatser for at hjælpe trivslen på vej.

Der findes ingen måltal for trivsel på dagtilbudsområdet, da TOPI skal fungere som et pædagogisk opsporingsredskab, og måltal vil kunne skabe incitamenter for at vurdere trivslen bedre. Figur 10 viser, at der ved hver TOPI-vurdering opspores børn, der er i mistrivsel. Dette indikerer, at dagtilbuddenes systematiske arbejde med trivselsvurderinger bidrager til at få øje på de børn, der skal hjælpes til at komme i bedre trivsel.

Udvidet systematik for forældresamarbejde

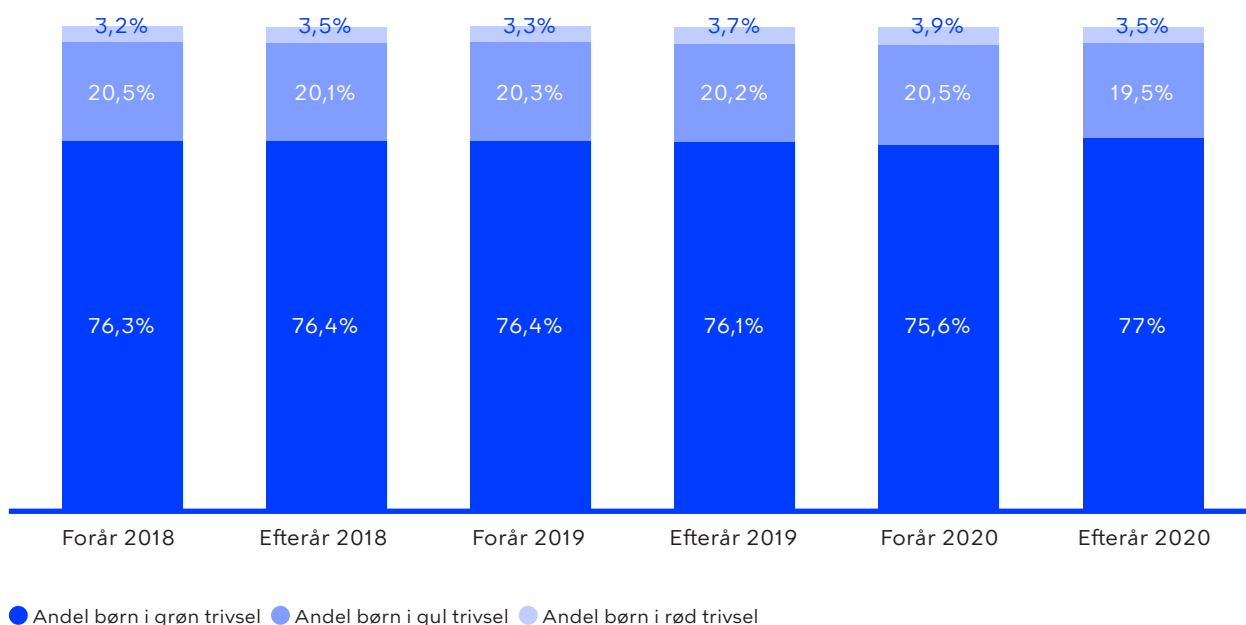
Børns trivsel, læring, udvikling og dannelse styrkes, når der skabes sammenhæng mellem indsatsen i dagtilbuddet og forældrenes samvær med deres børn¹⁰. Siden 2007 har der været særlig fokus på det systematiske forældresamarbejde i 10 institutioner på tværs af byen, der har haft en eller flere af de i alt 50 familiepladser til børn, som i kortere eller længere perioder har brug for særlig individuel omsorg, opmærksomhed og støtte.

I 2019 blev det politisk besluttet at omlægge familiepladstilbudet og investere i at udbrede de systematiske tilgange og metoder for et udvidet forældresamarbejde, så alle dagtilbud har

mulighed for at anvende dem, når børn ikke trives. Hermed styrkes arbejdet med og samarbejdet om børns trivsel i den almindelige pædagogiske indsats i dagtilbuddene og kommer flere børn til gode.

Afprøvningen af de systematiske tilgange og metoder for et udvidet forældresamarbejde løber frem til maj 2021, hvorefter arbejdet skal evalueres og justeres. Det udvidede forældresamarbejde forventes at være færdigimplementeret i sommeren 2022.

Figur 10. Udvikling i TOPI-vurderinger fra forår 2018 til efterår 2020

Motorik og bevægelse

Motoriske færdigheder har betydning for den sociale og kognitive udvikling hos de mindste børn og hænger også sammen med barnets selvværd og lyst til at bevæge sig¹¹. Derfor er det vigtigt, at det pædagogiske personale i dagtilbuddene sikrer alsidige sansemotoriske udfordringer til alle børn og er opmærksomme på, om børn bevæger sig ensidigt, eller om der er børn, som måske ikke har lyst til at bruge kroppen.

De årlige motoriske screeninger, der laves af sundhedsplejen hos elever i 0. klasse, kan belyse status for og udvikling i motorikken hos skolestartende børn. Data fra de sidste seks skoleår viser, at der har været en stigning i andelen af børn fra københavnske dagtilbud, der har motoriske udfordringer i 0. klasse (se figur 11). Stigningen er samlet set sket, selvom der i skoleåret 2018/19 sås et fald til samme niveau som i 2014/15.

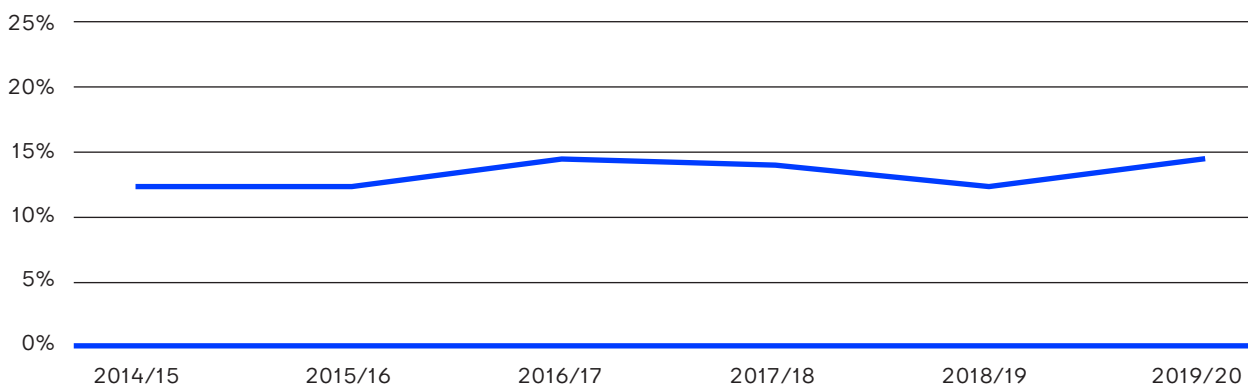
Det skal dog bemærkes, at der fra skoleåret 2019/20 er ændret i motorikscreeningen, og der derfor ikke kan sammenlignes fuldstændigt med tidligere år.

I lighed med sprog- og trivselsvurderingerne kan resultaterne give anledning til refleksion og dialog i de enkelte institutioner om, hvilket fokus institutionen har haft på at udvikle børnenes motoriske færdigheder.

Stigningen kan måske ses i sammenhæng med et styrket fokus på motorik og praksis over de seneste år, blandt andet gennem uddannelse, men det kalder samtidig på et behov for at følge udviklingen fremadrettet. Sammen med stigningen i andel børn med motoriske udfordringer ses der også en stigning i antallet af support-henvendelser til områderne - især fra vuggestuer. Dette viser, at der er fokus på tidlig opsporing og opfølgning, som forhåbentlig har en effekt på den længere bane.

Forvaltningen har over de seneste år udviklet en række tilbud og materialer til pædagogisk personale med fokus på krop, sanser og bevægelse i dagtilbud. Der tilbydes også bevægelsesfaglige kurser til dagtilbud samt bevægelsesfaglig kompetenceudvikling og sparring til områdernes supportfunktioner. Krop, sanser og bevægelse er desuden tænkt ind i en lang række af de tilbud, som institutionerne kan finde på portalen Åben dagtilbud. Her kan institutionerne fx booke et forløb med RytmiKBanditterne, som arbejder med en legende tilgang til at blive fortrolig med kroppen, melde sig til morgengymnastik på Glyptoteket eller besøge Naturlegepladsen i Sydhavnen og få erfaring med kroppen i naturen.

Figur 11. Udvikling i andel børn med motoriske udfordringer i 0. klasse

Omgængere og skoleudsatte

Dagtilbuddene skal sikre børnene den læring, trivsel, udvikling og dannelse, der giver dem forudsætningerne for at starte i skole. Samtidig er det vigtigt, at dagtilbuddene kan opspore de børn, der ikke er helt klar til skolestart, så de kan få et år mere i børnehaven med en fokuseret indsats og være klar til skole året efter. Forskning¹² peger på, at børn der starter senere i skole, klarer sig bedre gennem skolen. De har mindre chance for at gentage et klassetrin, og de klarer sig bedre i test end dem,

der starter tidligt. Det er derfor ikke i sig selv nødvendigvis et problem, at et antal børn bliver skoleudsat, og der kan være mange grunde til en skoleudsættelse, fx barnets fødselstidspunkt. I København er der ikke et måltal for skoleudsættelse.

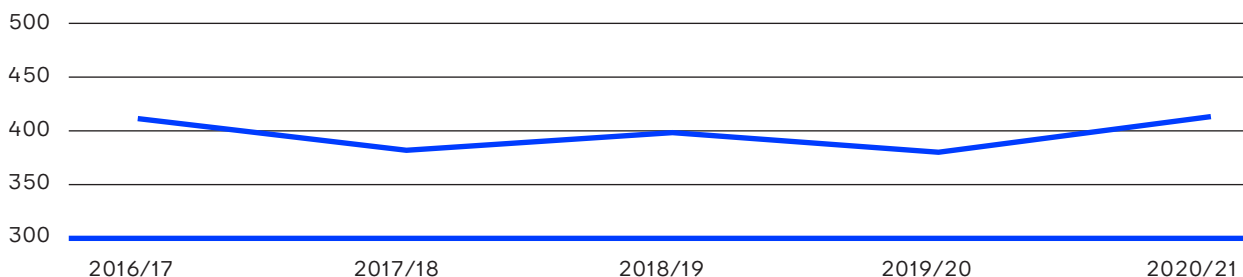
Figur 12 viser, at antallet af skoleudsatte børn i København har ligget nogenlunde stabilt over de seneste fem år, dog med en mindre stigning fra sidste skoleår til dette skoleår.

Antallet af børn, der går 0. klasse om, er faldet kontinuerligt siden 2015 (se figur 13). Denne ud-

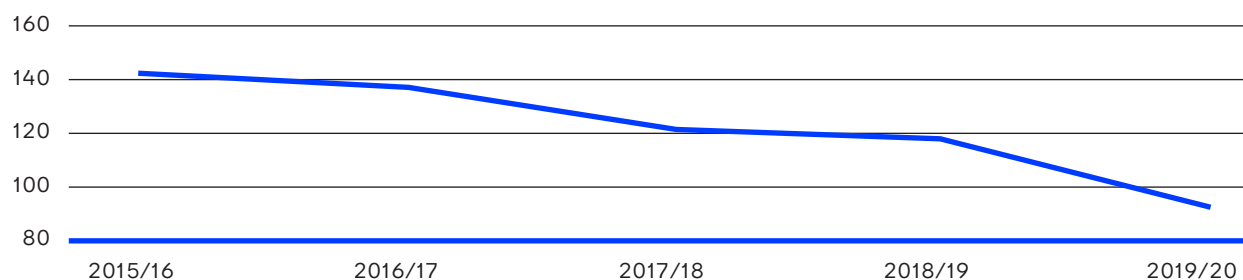
vikling kan understøtte tilsynets vurderinger af, at det går godt med overgangsarbejdet, og kan indikere, at der er et godt blik for eventuelle behov for skoleudsættelse.

Ikke desto mindre er der fortsat behov for lokalt at være undersøgende på de pædagogiske begrundelser for skoleudsættelserne og sammenhængen til kvaliteten af den enkelte institutions pædagogiske arbejde, herunder særligt tilrettelæggelsen af det pædagogiske læringsmiljø i det sidste år i børnehaven.

Figur 12. Udvikling i antal børn, der bliver skoleudsat

Figur 13. Udvikling i antal børn, der går 0. klasse om

Trivsel og sproglig udvikling hos børn fra udsatte boligområder¹³

Data fra sprogscreeningen i 0. klasse og fra dagtilbuddenes trivselsvurderinger (TOPI) viser, at børn fra udsatte boligområder oftere har sproglige udfordringer ved skolestart og vurderes i dårligere trivsel end børn fra ikke-udsatte boligområder. Ofte ses der hos det samme barn både trivselsmæssige og sproglige udfordringer (se figur 14).

Ved TOPI-vurderingen i september 2020 blev halvdelen af børnene fra udsatte boligområder vurderet til at være i rød eller gul trivsel, mens det kun var tilfældet for lige over en femtedel af børnene fra resten af byen. Hele 12,6 % af børnene i de udsatte boligområder blev vurderet til at være i mistrivsel, hvilket kun var tilfældet for 3,7 % af børnene fra ikke-udsatte boligområder.

Ved sprogscreeningen i 0. klasse i skoleåret 2019/20 havde 35,3 % af børnene fra udsatte boligområder sproglige udfor-

dringer, mens det samme alene gjaldt 12,8 % af børnene fra ikke-udsatte boligområder.

Analyseresultaterne viser desuden en sammenhæng mellem dårligt sprog og manglende trivsel. For de børn i de udsatte boligområder, hvor der findes registrering af både sprogkompetencer og en TOPI-vurdering, gør det sig gældende, at 37 % har udfordringer med både sprog og trivsel.

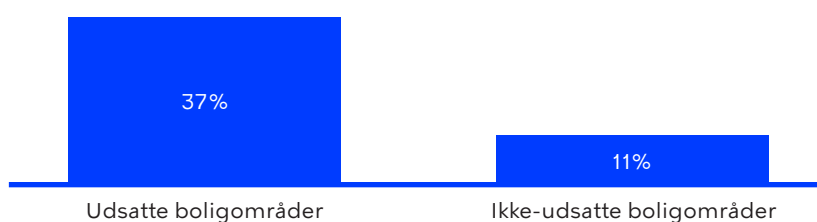
Profilering af institutioner i udsatte boligområder

I 2021 er der afsat særlige midler til at kvalitetsudvikle og profilere en række dagtilbud, der ligger i eller i tæt relation til udsatte boligområder. Formålet er at sikre en mere jævn fordeling af børn med forskellige socioøkonomiske baggrunde i disse dagtilbud, samt at tiltrække og fastholde dygtigt pædagogisk personale med henblik på at højne den pædagogiske kvalitet.

Midlerne skal anvendes til kompetenceudvikling af pædagoger og ledere samt omlægning til at være et dagtilbud med en særlig pædagogisk profil. Institutionernes valg af profil afhænger af deres specifikke muligheder og ønsker, men kan fx være udeliv og natur, samarbejde med kulturinstitutioner, kreativitet, musik eller bevægelse. Da institutionerne generelt har mange børn med sproglige udfordringer, vil sprog også ofte være et gennemgående tema i de særskilte profiler.

Omlægning til profilinstitution indbefatter en tilpasning af det fysiske læringsmiljø til den valgte profil og ansættelse af ekstra personale, der kan bidrage til arbejdet med profilomlægningen.

Figur 14. Andel børn i hhv. udsatte og ikke-udsatte boligområder som vurderes at have både sproglige og trivselsmæssige udfordringer

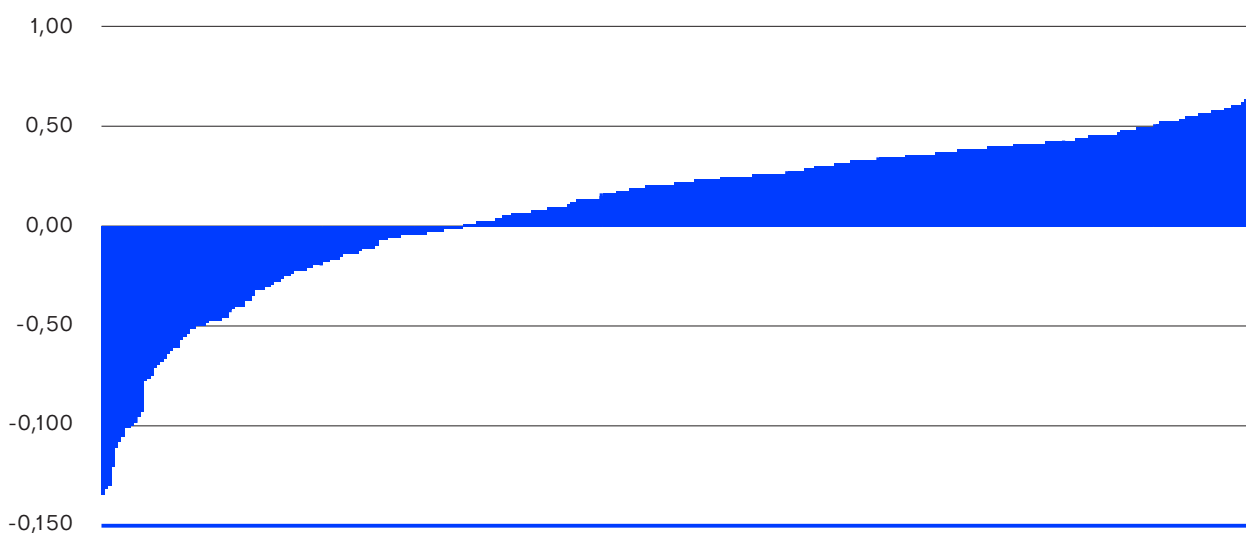

Institutioner med mange børn i udsatte positioner

Børnegruppen i Københavns Kommune er kendetegnet ved store forskelle i socioøkonomisk baggrund (ESCS). Som figur 15 viser, har børnegruppen i de fleste institutioner relativt set en stærk familiebaggrund. Kun en mindre gruppe institutioner har en børnegruppe, hvis hjemmebaggrund er væsentlig svagere end gennemsnittet. Her er det særligt vigtigt, at det pædagogiske læringsmiljø er stærkt og understøtter børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse, så der skabes chancelighed for alle børn uanset baggrund.

Figur 15 viser, hvordan børnegrupperne fordeler sig i de københavnske institutioner i forhold til socioøkonomisk baggrund. Hver streg i figuren illustrerer én institution. Gennemsnittet på 0 betyder, at børnegruppens socioøkonomi svarer til gennemsnittet for alle københavnske borgere mellem 0-24 år. Et negativt tal er derfor udtryk for, at børnegruppens hjemmebaggrund er svagere end gennemsnittet, mens et positivt tal er udtryk for det modsatte.

Figur 15. Børnegruppens socioøkonomiske baggrund fordelt på alle dagtilbud i Københavns Kommune

ESCS (lodret akse) er beregnet ud fra forældrenes uddannelse, indkomst og beskæftigelse. ESCS har typisk en værdi mellem -1 og +1. Gennemsnittet for alle de københavnske børn og unge under 25 år er sat til 0. Børn med en positiv ESCS er bedre socioøkonomisk stillet end gennemsnittet, og børn med en negativ ESCS er dårligere socioøkonomisk stillet end gennemsnittet. ESCS siger altså noget om barnets socioøkonomiske status i forhold til gruppen. ESCS siger ikke noget om et barns faktiske socioøkonomiske status, og man kan heller ikke sige noget om udviklingen i socioøkonomisk status i for eksempel et dagtilbud ved at sammenligne ESCS for to år. Det er vigtigt at pointere, at der er knyttet stor statistisk usikkerhed til opgørelsen af ESCS. Det vil sige, at ESCS-værdi skal læses og bruges med forsigtighed.

Tiltag der skal understøtte børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse i institutioner med mange børn i udsatte positioner

Sociale normeringer

I København tildeles sociale normeringer til de institutioner, der har et højt antal eller en høj andel af børn i udsatte positioner målt på socioøkonomiske parametre. I 2021 er puljen på ca. 160 mio. kr. fordelt til 192 daginstitutioner. De sociale normeringer er øremærket til ekstra personaleressourcer, da institutioner med en høj andel af børn i udsatte positioner har en ekstra opgave omkring basal omsorg, forældresamarbejde samt øget samarbejde med eksterne parter som fx den tværfaglige support og Socialforvaltningen. Sociale normeringer er en etårig bevilling, der genberegnes én gang om året, hvilket sikrer, at bevillingen følger de institutioner, der har størst behov.

Flere pædagoger og pædagogiske assistenter

35 institutioner i København med mange børn i sårbare og udsatte positioner modtager i perioden 2019-2022 samlet set knap 95 mio. kr. fra nationale puljer til ansættelse af flere pædagoger og pædagogiske assistenter. Formålet med puljerne er at understøtte læring, trivsel, udvikling og dannelse for børn i udsatte positioner gennem ansættelse af flere uddannede pædagoger og pædagogiske assistenter, som kan arbejde systematisk og vidensbaseret med de pædagogiske læringsmiljøer. Pga. rekrutteringsudfordringer (jf. kapitel 3) er der mange steder givet dispensation til ansættelse af pædagogmedhjælpere.

Småbørnsløftet

I 2018 gik København med i Småbørnsløftet – en landsdækkende alliance bestående af en lang række interesseorganisationer, fonde, kommuner og enkeltpersoner, der arbejder for, at alle småbørn har et godt børneliv og udvikler de nødvendige personlige, faglige og sociale forudsætninger for en god skolegang. Med budget 2019 blev der i København i regi af Småbørnsløftet afsat midler til forsøg med mindre grupper og forsøg med hjemmebesøg i i alt 15 dagtilbud med mange børn i udsatte positioner. Indsatserne skal sætte skub i udviklingen af viden, metoder og modeller og dermed videreudvikle arbejdet med at sikre højkvalitetsdagtilbud.

1000-dages-programmet

Som en del af 1.000-dages-programmet 'En bedre start på livet' (finanslov 2019) fik København tildelt 11 mio. til over en fireårig periode at gennemføre et kompetenceløft af pædagoger og pædagogiske assistenter i daginstitutioner samt dagplejere, der arbejder med 0-2-årige fra udsatte og sårbare familier. Kompetenceløftet skal jf. ministeriets ramme udmøntes som diplommoduler for pædagoger samt fem-dages læringsforløb for pædagogiske assistenter og dagplejere. Det forventes, at 100 dagplejere, 80 pædagoger og op mod 470 pædagogiske assistenter bliver en del af kompetenceløftet.

Opsøgende indsatser – flere børn i dagtilbud

Siden juli 2019 har det været et lovkrav, at alle børn i udsatte boligområder, der ikke er indskrevet i et dagtilbud, når de fylder et år, skal indmeldes i et obligatorisk læringstilbud. Alle- rede i 2017 blev der i København igangsat opsøgende indsatser ud fra et politisk ønske om, at familier selv vælger at lade deres barn indmelde i en vuggestue eller en kommunal dagpleje. Børne- og Ungdomsudvalget har med strategien 'Vores børn – fælles ansvar' fastsat, at den opsøgende indsats fortsat skal prioriteres for at understøtte, at forældre til alle 1-2-årige børn i udsatte byområder vælger at indmelde deres barn i et dagtilbud.

Det overordnede formål med de opsøgende indsatser er at give forældrene hjælp til at træffe beslutning om, hvad der er den rigtige løsning for deres barn og familien i øvrigt. De opsøgende indsatser gennemføres som hjemmebesøg, og der er forskellige indsatser målrettet forskellige målgrupper. Variationen i indsatserne ligger blandt andet i hvilke supportfunktioner, der gennemfører hjemmebesøget, hvornår og hvor ofte. I nogle af indsatserne er der også fokus på at understøtte hjemmelæringsmiljøerne. Indsatserne kan derfor både handle om hjælp til at finde et dagtilbud og måske besøge et, information om

mulighederne for økonomisk støtte til en dagtilbudsplads, praktisk hjælp til at skrive barnet op til vuggestue eller børnehave samt professionel vejledning og inspiration til leg og samvær med barnet gennem uddeling af materiale.

Stadig flere børn og forældre har modtaget et besøg med vejledning om opstart i dagtilbud og rådgivning ift. hjemmelæringsmiljø. Fra september 2017 til og med oktober 2020 er der gennemført et eller flere hjemmebesøg hos i alt 856 børn. Den opsøgende indsats gennemføres efter planen og ser ud til at virke positivt eftersom andelen af børn fra udsatte områder, der ikke er indskrevet i et dagtilbud, er faldende (jf. næste afsnit).

Det overordnede formål med de opsøgende indsatser er at give forældrene hjælp til at træffe beslutning om, hvad der er den rigtige løsning for deres barn og familien i øvrigt. De opsøgende indsatser gennemføres som hjemmebesøg, og der er forskellige indsatser målrettet forskellige målgrupper. Variationen i indsatserne ligger blandt andet i hvilke supportfunktioner, der gennemfører hjemmebesøget, hvornår og hvor ofte. I nogle af indsatserne er der også fokus på at understøtte hjemmelæringsmiljøerne. Indsatserne kan derfor både handle om hjælp til at finde et dagtilbud og måske besøge et, information om

støtte til en dagtilbudsplads, praktisk hjælp til at skrive barnet op til vuggestue eller børnehave samt professionel vejledning og inspiration til leg og samvær med barnet gennem uddeling af materiale.

Stadig flere børn og forældre har modtaget et besøg med vejledning om opstart i dagtilbud og rådgivning ift. hjemmelæringsmiljø. Fra september 2017 til og med oktober 2020 er der gennemført et eller flere hjemmebesøg hos i alt 856 børn. Den opsøgende indsats gennemføres efter planen og ser ud til at virke positivt eftersom andelen af børn fra udsatte områder, der ikke er indskrevet i et dagtilbud, er faldende (jf. næste afsnit).

BUU-strategi 2019-2021

De første 1.000 dage

– udsatte børn skal bedre fra start.

Det er et mål, at alle udsatte og to-sprogede familier, hvis børn ikke er indmeldt i et dagtilbud, tager imod tilbuddet om et opsøgende besøg af sundhedsplejersken.

I 2018 er 24 % af de 1-2-årige børn, som er bosat i et udsat byområde, ikke indmeldt i et dagtilbud. Vi ønsker, at alle 1-2-årige børn bosat i et udsat byområde vælger at gå i dagtilbud.

Andelen af børn uden for dagtilbud er faldende

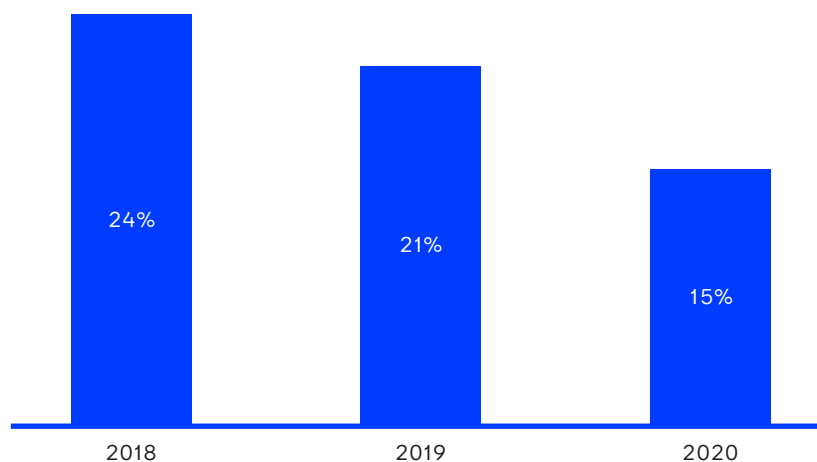
Status per oktober 2020 er, at andelen af 1-2-årige børn udenfor dagtilbud i de udsatte boligområder er reduceret væsentligt siden 2018, som det kan ses i figur 16.

De udsatte boligområder ændres løbende på baggrund af en national liste over udsatte boligområder fra Transport- og Boligministeriet. I 2018 var der således 10 københavnske boligområder på listen, mens der i

2020 var seks områder på listen (Tingbjerg, Bispeparken, Hørgården, Lundtoftegade, Aldersrogade og Mjølnerparken).

Herudover har lovgivningen om obligatorisk læringstilbud betydet, at flere 1-årige børn er startet i dagtilbud. Dermed er det også vanskeligere end i tidligere afrapporteringer at konkludere, i hvilken grad udviklingen er en effekt af den opsøgende indsats, og i hvilken grad den er påvirket af de lovgivningsmæssige ændringer.

Figur 16. Udvikling i andel 1-2-årige børn bosat i udsatte boligområder, der ikke er indmeldt i dagtilbud

Kapitel 3

Strukturer og rammer for kvalitet

Dette kapitel stiller skarpt på den strukturelle kvalitet i dagtilbuddene. Strukturel kvalitet omhandler rammer og vilkår for dagtilbuddenes arbejde, som er betydningsfulde for børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Normeringer

Normering handler om forholdet mellem antal voksne og antal børn i institutionen. Voksne defineres som alle ansatte med pædagogiske opgaver - herunder pædagoger, pædagogmedhjælpere, ledere og støttepædagoger.

Forskning¹⁴ peger på, at en høj normering - i samspil med andre strukturelle faktorer såsom fx medarbejdernes uddannelsesniveau - kan medvirke til at fremme den pædagogiske kvalitet i dagtilbuddet. Blandt andet betyder færre børn per voksen, at de voksne er bedre til at give

børnene positiv støtte, samt at børnene interagerer bedre med hinanden og viser færre tegn på stress. Dette gælder i særlig grad for de mindste børn i vuggestuen.

Gennemsnitsnormeringen i dagtilbuddene i København har ligget nogenlunde stabilt hen over årene fra 2017 til 2019 (se tabel 3). Det betyder, at det gennemsnitlige antal af børn per voksen i de københavnske dagtilbud har været en anelse højere end gennemsnittet på landsplan, som også har ligget stabilt.

Fra 2020 har regeringen tildelt midler til at påbegynde indfasningen af minimumsnormeringer i alle kommuners dagtilbud, og fra 2021 har de københavnske politikere afsat næsten en halv milliard kroner til at sikre, at kravet om minimumsnormeringer kan opfyldes kommunalt allerede i 2022. Det er derfor forventeligt, at antallet af børn per voksen allerede er faldet en smule.

Tabel 3. Antal børn per voksen i dagtilbud opgjort som antal fuldtidsomregnet indskrevne børn i kommunale og selvejende daginstitutioner i forhold til fuldtidsomregnet pædagogisk personale i kommunale og selvejende daginstitutioner

Normering daginstitution 0-2 år (Kilde: Danmarks Statistik)	2017	2018	2019
Lands gennemsnit	3,1	3,1	3,1
København	3,1	3,2	3,2
Normering daginstitution 3-5 år (Kilde: Danmarks Statistik)	2017	2018	2019
Lands gennemsnit	6,2	6,2	6,1
København	6,4	6,5	6,5

I København følges den normeringsopgørelse, der kommer fra Danmarks Statistik, hvilket giver mulighed for at sammenligne med det nationale niveau. Danmarks Statistik arbejder på nuværende tidspunkt stadig med at udarbejde normeringsopgørelser for 2020.

Bedre normeringer i dagtilbud

Kravet om minimumsnormering betyder, at der gennemsnitligt på tværs af kommunens institutioner skal være minimum 1 voksen til 3 børn i vuggestuerne og 1 voksen til 6 børn i børnehaverne. Det vil, også i København, gennemsnitligt give bedre normeringer end i dag. Det betyder i praksis, at institutionerne får bedre mulighed for at planlægge og lave flere pædagogiske aktiviteter. Med flere voksne øges muligheden for at opdele enkelte stuer i mindre børnegrupper, hvis der er behov for en særlig indsats. Institutionerne vil også blive mindre sårbare overfor langtidssygemeldinger i personalegruppen.

Pengene, som Københavns Kommune investerer, fordeles per barn i institutionen, så alle institutioner modtager et højere beløb per barn. De institutioner, der har flest børn, modtager derfor flest penge. Det er ledelsen i den enkelte institution der, i samarbejde med forældrerådet/-bestyrelsen, beslutter, hvordan midlerne skal bruges. Forvaltningen har opfordret lederne til at inddrage hele personalegruppen og MED-organisationen i beslutningen.

Udmøntning af bedre normeringer i praksis

For at få større viden om, hvordan midlerne er blevet brugt i praksis, har forvaltningen været i dialog med fire klyngeledere og fire selvejende institutionsledere omkring, hvordan de har udmøntet de foreløbige udmeldinger til bedre normeringer, samt hvordan de har inddraget ledelsesteams, personalegrupper og forældreråd/-bestyrelser.

Tilbagemeldingerne fra lederne er, at der har været en bred inddragelse og opbakning til de endelige beslutninger. I klyngerne er der i drøftelserne blandt andet taget højde for, at de enkelte institutioner har forskellige behov, men at alle skal kunne mærke, at der er kommet ekstra midler. Nogle ledere fortæller, at de har ansat ekstra medarbejdere, mens andre har haft fokus på at fastholde medarbejdere, der ellers stod til afskedigelse pga. et faldende børnetal. Der er også brugt penge på vikardækning, så børnene ikke oplever, at der mangler voksne, når der fx skal afvikles møder eller for at sikre, at midlerne anvendes trods rekrutteringsudfordringer.

Praksiseksempler på omsætning af midler

"Vi har i MED-udvalget og forældrebestyrelse lavet en brainstorm over, hvilke ønsker vi har, og hvordan vi tænker midlerne kan bruges bedst, det har været vigtigt for os at høre medarbejderne på gulvet"

Leder

"Vi har slået pengene sammen med vikarpengene og prioriteret at ansætte en ekstra pædagog. Det skaber ro hos personalet, at det er en kendt voksen, i stedet for forskellige vikarer, og det smitter af på børnene. Forældrene er glade og tilfredse."

Leder

"Det vigtigste for os var, at midlerne gik til flere varme hænder. Flere af vores medarbejdere er derfor gået op i tid. Det er sådan, det giver mening hos os. Jeg oplever, at de ekstra hænder letter presset på personalegruppen, og der bliver mere tid til øjenkontakt med børnene. Vores seneste trivselsvurdering viser i hvert fald, at vi har et godt arbejdsmiljø"

Leder

Kvalifikationer og uddannelsesniveau

Højere normering har ikke automatisk en positiv effekt på børnenes udvikling, da det forudsætter, at normeringen omsættes til bedre pædagogisk kvalitet. Dette kræver blandt andet uddannet personale.

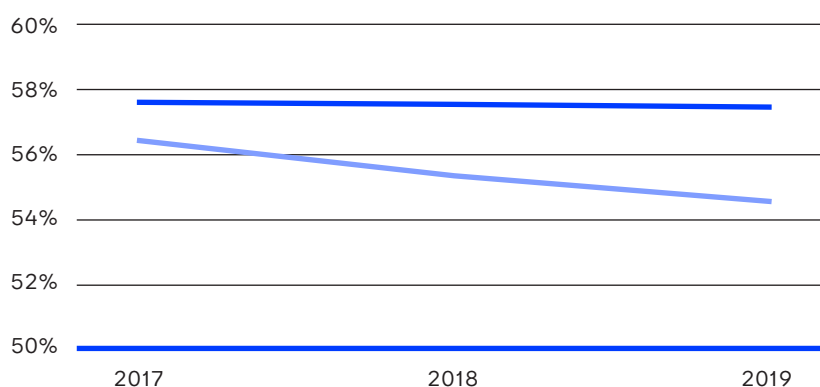
Ifølge forskning¹⁵ er andelen af uddannede pædagoger i dagtilbuddene en af de faktorer, der har størst betydning for kvaliteten af den pædagogiske praksis i dagtilbuddene og for børnenes udbytte af at gå i dagtilbud. En høj andel af uddannede pædagoger har bl.a. en positiv effekt på kvaliteten i de pædagogiske miljøer, fx i form af en mere støttende og positiv adfærd

hos personalet, og på børnenes sproglige, kognitive og sociale kompetencer. Det er også påvist, at det uddannede personale har en positivt afsmittende effekt på de ikke-uddannede medhjælperes samvær med børnene, dvs. at det uddannede personale – ud over selv at løfte niveauet i det pædagogiske miljø – understøtter, at det øvrige personale også leverer højere pædagogisk kvalitet.

I København er der stor bevidsthed på at sikre, at der er uddannet pædagogisk personale i dagtilbuddene. Børne- og Ungdomsudvalget vedtog i januar 2019 en målsætning om, at andelen af uddannede pædagoger skal op på 66 % i alle kommunens dagtilbud.

Som figur 17 viser, er målet dog langt fra nået. København ligger i 2019 fortsat under landsgennemsnittet for andelen af pædagoguddannet personale. I stedet for den ønskede stigning ser vi i perioden fra 2017 til 2019 et fald i andelen af pædagoguddannet personale. Andelen af uddannede pædagoger varierer dog meget fra institution til institution – fra under 25 % til lidt over 80 %.

Figur 17. Andel af det pædagogiske personale, der er uddannede pædagoger

Andel uddannede pædagoger er beregnet på baggrund af data fra Danmarks Statistik og dækker både selvejende og kommunale institutioner. Data er trukket i februar 2021.

BUU-strategi 2019-2021

Flere højkvalitetsdagtilbud

– alle børn har ret til et godt dagtilbud.

Andelen af uddannede pædagoger var på 56,5 % i kommunens 0-6 års institutioner i 2017. Det er Børne- og Ungdomsudvalgets mål at løfte andelen til 66 %.

I København viser kommunens egne data for de kommunale daginstitutioner, at der udover de 54,5 % uddannede pædagoger er cirka 7 % af de ansatte, der er uddannede pædagogiske assistenter. En pædagogisk assistentuddannelse er en toårig uddannelse, der også inkluderer praktik. Resultatet ift. målsætningen i Børne- og Ungdomsudvalgets strategi kan altså nuanceres ved at kigge bredere på pædagogisk uddannede og ikke kun pædagoguddannede.

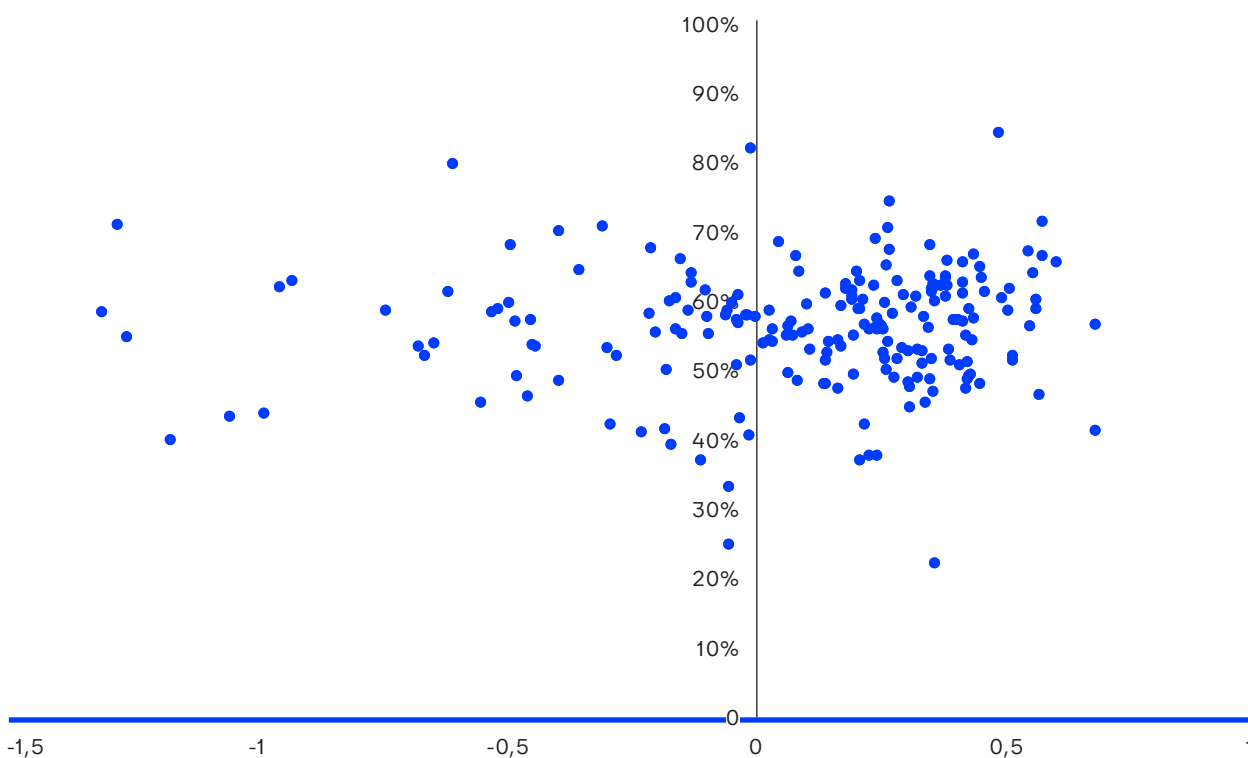
Andel uddannede i institutioner med mange børn i udsatte positioner

Som beskrevet i kapitel 2 har særligt børn i udsatte positioner brug for dagtilbud af høj kvalitet for at få de samme muligheder som deres jævnaldrende ved skolestart og videre i livet. I institutioner med en høj koncentration af børn i udsatte positioner har det pædagogiske personale en ekstra opgave især relateret til basal omsorg, forældresamarbejde og øget samarbejde med fx den tværfaglige support og Socialforvaltningen.

Derfor er det ikke uden betydning, om man i disse institutioner primært har uddannet eller ikke-uddannet personale.

Figur 18 nedenfor viser andelen af uddannede på institutionsniveau (lodret akse) sammenholdt med institutionens samlede socioøkonomi for børnegruppen (vandret akse). Figuren viser, at der ikke er nogen tydelig sammenhæng mellem institutionernes socioøkonomi og andelen af uddannet personale. I nogle af forvaltningens rekrutteringsindsatser er der derfor også særligt fokus på at løfte andelen af uddannet personale i institutioner med mange børn i udsatte positioner.

Figur 18. Spredning i andel pædagoguddannet personale ift. børnegruppens socioøkonomi (ESCS)

Figuren er udarbejdet på baggrund data om uddannede pædagoger fra Københavns Kommunes lønsystemt og dækker udelukkende kommunale institutioner. Data om uddannede pædagoger dækker kalenderåret 2020 og er trukket marts 2021. Data om socioøkonomi er fra Danmarks Statistik og dækker børnegruppen i den enkelte institution pr. september 2020.

Fokus på at styrke rekruttering af uddannet personale

Allerede i dag er det en reel udfordring for byens institutioner, at der er mangel på pædagoger. Ledigheden for pædagoger er i bund, og færre søger ind på pædagoguddannelsen. Udfordringen ses blandt andet ved, at 44 % af kommunens stillingsopslag på pædagogstillinger i andet halvår af 2020

ikke blev besat på første opslag. Dette tal er steget gradvist over de seneste år.

Udfordringen forventes kun at blive større med indførslen af minimumsnormeringer. Her viser beregninger, at der bliver behov for at ansætte over 1.200 ekstra pædagogiske medarbejdere frem mod 2024. I november 2019 var der 374 ledige

pædagoger og 111 ledige pædagogiske assistenter med bopæl i Københavns Kommune.

Rekruttering og fastholdelse af kvalificeret personale er på baggrund af ovenstående et vigtigt opmærksomhedspunkt i København og har været det over de seneste år.

Tiltag til at styrke rekruttering og fastholdelse af kvalificeret personale

Meritpædagoger

Meritpædagoguddannelserne er en god, langsigtet vej til at få flere pædagoger og er et vigtigt fokus i BUF. Siden 2018 er i alt 194 medarbejdere startet på meritpædagoguddannelsen, og de første 35 blev færdiguddannet i februar 2021. I budget 2021 blev der givet midler til at styrke indsatsen, og i februar 2021 var optaget fordoblet sammenlignet med 2020.

Småbørnsløftet

Under Småbørnsløftet har forvaltningen siden 2019 samarbejdet med 20 udvalgte klynger med mange udsatte børn om indsatsen Tiltrækning og fastholdelse af de dygtigste pædagoger. Her planlægges lokalt tilpassede aktiviteter, der kan afhjælpe klyngernes rekrutteringsudfordringer. Det er fx rekrutteringskurser, hjælp til hjemmesider, hjælp til at planlægge et godt modtagelsesforløb for nye medarbejdere og anvendelse af vikarer ved opstart af en ny medarbejder, så der frigives tid til, at en erfaren pædagog kan sætte den nye medarbejder ind i opgaverne.

Fælles standard for praktik

En ny fælles standard for praktik i dagtilbud, som blev lanceret i starten af 2020, skal gøre det attraktivt at komme i praktik i København. Med den nye standard er Børne- og Ungdomsforvaltningen gået forrest i arbejdet med at stille kvalitetskrav til praktik i dagtilbud.

Formålet er, at de studerende møder uddannede vejledere, gode læringsmiljøer og en tydelig plan for deres praktikforløb. Det skal bidrage til dels at uddanne dygtige pædagoger, dels at flere af dem motiveres til at søge arbejde i København.

Toning af pædagoguddannelsen

Dagtilbudspædagogik i udsatte boligområder er en toning af pædagoguddannelsens dagtilbudsspecialisering, som forvaltningen er i gang med at udvikle i samarbejde med tre klynger og Københavns Professionshøjskole. Samarbejdet er opstået på baggrund af sektorens efterspørgsel og initiativ. Samarbejdet giver mulighed for at afprøve forskellige ideer og for at få indflydelse på uddannelsen.

Flere fuldtidsstillinger

Over halvdelen af pædagogerne i Københavns Kommune arbejder på deltid, og der er derfor i 2021 blevet sat fokus på fuldtidsdagsordnen med et ønske om, at flere pædagoger går op i tid. Den drøftelse foregår i foråret 2021 i alle klyngers LokalMed – både på det kommunale område og på selvejeområdet. Konkret betyder det, at alle pædagogstillinger, der slås op i dagtilbud, som udgangspunkt er fuldtidsstillinger.

Trivsel og sygefravær

Et godt arbejdsmiljø med god trivsel blandt personalet er en central forudsætning for dagtilbud af høj kvalitet og stabilitet i kerneopgaven. Kvaliteten af arbejdsmiljøet og trivslen hos de medarbejdere, der skal varetage kerneopgaven i dagtilbuddene, kan belyses ved at se på besvarelser af den trivselsundersøgelse, der gennemføres hver andet år i København, samt på sygefraværet for personale i kommunale daginstitutioner.

Trivsel

I den seneste trivselsundersøgelse fra 2021 ses en fremgang i trivsel og motivation blandt pædagogisk personale. Fremgangen gælder blandt andet tilfredshed med jobbet som helhed og pædagogernes tilfredshed med kvaliteten af det arbejde, de selv udfører. Tabel 4 nedenfor viser gennemsnittet af det pædagogiske personales besvarelser på en skala fra 1-7 i 2019 og 2021.

Tabel 4. Besvarelser fra trivselsundersøgelse for faggruppen 'pædagogisk personale'

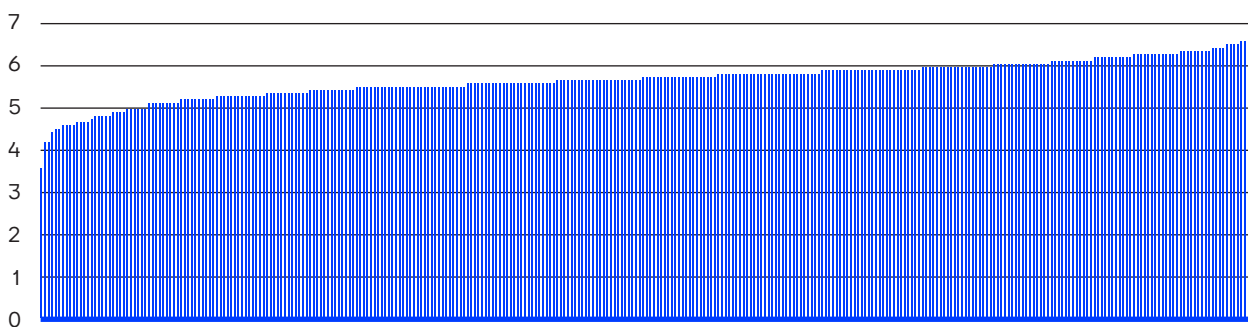
	2019	2021
Er du tilfreds med dit job som helhed, alt taget i betragtning?	5,4	5,6
Føler du dig motiveret og engageret i dit arbejde?	5,7	5,7
Er du tilfreds med kvaliteten af det arbejde, du udfører?	5,4	5,6

Der findes ikke data specifikt på 0-6 års-institutioner, og derfor anvendes besvarelser fra faggruppen 'pædagogisk personale', som dækker over pædagoger, inkl. ansatte i KKFO'er og fritidscentre.

Hvad angår de mere overordnede temaer 'Trivsel og motivation', 'Indhold i arbejdet', 'Læring og udvikling' samt 'Fysisk arbejdsmiljø' ligger det pædagogiske personale en anelse lavere (0,1) end gennemsnittet for ansatte i BUF. Til gengæld ligger det pædagogisk personale en anelse højere på temaerne 'Indflydelse' og 'Håndtering af krav i arbejdet'. Disse gennemsnit dækker dog over en større spredning i besvarelserne på

institutionsniveau. Nuancerne er især tydelige under temaet 'Trivsel og motivation', hvor institutionsgennemsnittet ligger fra omkring 3,5 til næsten 7. Hver streg i figur 19 viser gennemsnittet for én institution.

Figur 19. Gennemsnit i besvarelserne under 'Trivsel og motivation' fordelt på alle dagtilbud i Københavns Kommune

Temaet dækker over en række spørgsmål. Tallet for den enkelte institution er beregnet som et gennemsnit af scoren på tværs af de spørgsmål, der spørges ind til under temaet.

Sygefravær

Sygefraværet på dagtilbudsområdet kan i København opgøres på de kommunale institutioner. Her opgøres fraværet på hhv. kort og langt sygefravær, da enkelte medarbejderes langvarige sygefravær ellers vil kunne skævvride det generelle billede.

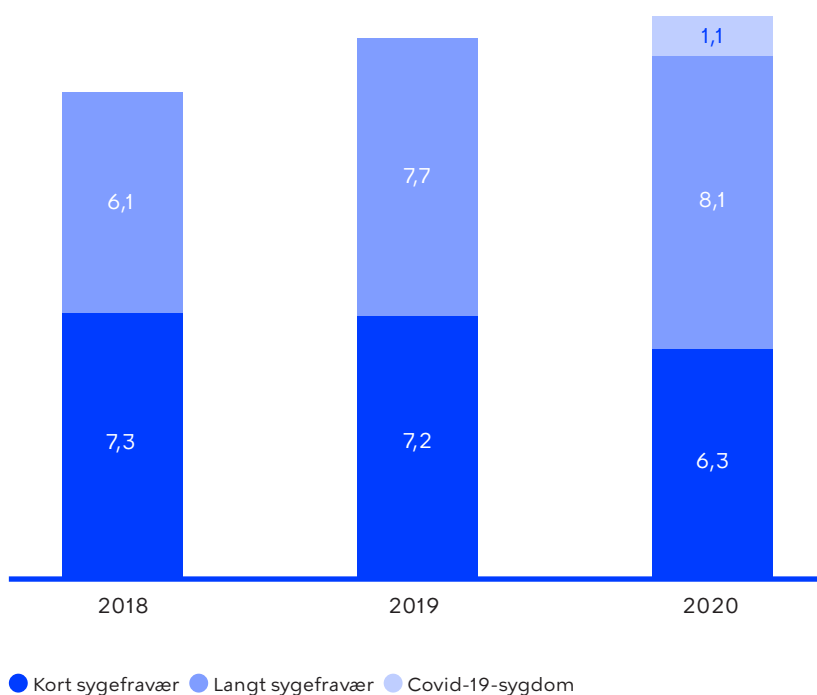
Figur 20 viser, at det korte sygefravær har været faldende de seneste år, mens det lange sygefravær (14 dage i træk eller mere) har være en smule stigende. Derudover ses, at 1,1 fraværsdagsværk per fuldtidsansat i 2020 skyldes covid-19-sygdom. Øvrigt covid-19-fravær, fx karantæne og hjemsendelser, er ikke medregnet.

Københavns Kommune har i 2020 haft særligt fokus på smitteopsporing ifm. covid-19 og har derfor de præcise tal på sygefravær netop i forbindelse med denne sygdom. Årsagerne til andet kort og langt fravær er derimod personfølsomme data og kan derfor ikke specificeres yderligere. Faldet i det korte sygefravær fra 2019 til 2020 kan muligvis forklares som en afledt effekt af, at samfundet generelt har oplevet færre forkølelser, influenzaer mv. som konsekvens af hjemsendelse og social afstand ifm. håndtering af covid-19. Årsager til langt fravær kan derimod findes i mange faktorer både på den enkelte arbejdsplads

og i den enkelte medarbejders privatliv.

Data viser desuden, at der er stor spredning i det lange sygefravær på tværs af byens institutioner og mindre spredning i det korte sygefravær og covid-19-sygdom.

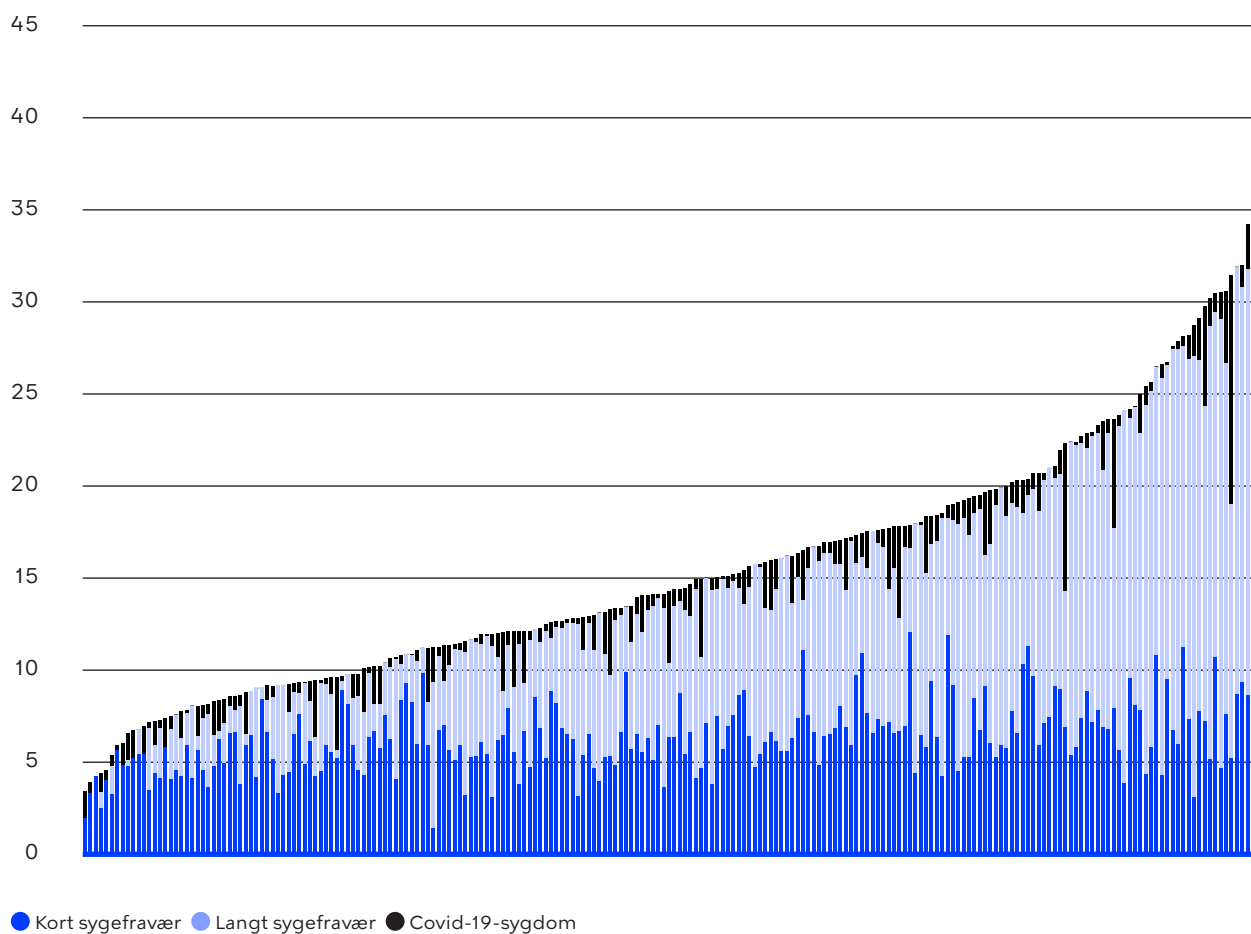
Figur 20. Udvikling i gennemsnitligt sygefravær i kommunale daginstitutioner opgjort som fraværsdagsværk

Figur 21 viser sygefraværet for 2020 opgjort som fraværsdagsværk per fuldtidsansat for alle kommunale dagtilbud.

I København har både den enkelte institution i form af ledelse og LokalMED/TRIO, og ledelsesstrengen i form af klyngeledelse og områdeledelse fokus på at følge op på sygefraværet, at sikre det gode arbejdsmiljø og reagere på årsager til et stigende sygefravær.

Figur 21. Spredning i sygefravær på alle kommunale dagtilbud i Københavns Kommune

Faglig ledelse

Det er beskrevet i Børne- og Ungdomsudvalgets strategi, at ledelserne i de københavnske dagtilbud skal bidrage til at løfte den pædagogiske kvalitet gennem faglig ledelse. Forskning og erfaringsopsamlinger viser, at en stærk og tydelig ledelse, der sætter klare rammer for læringsmiljøet, har positiv betydning for denne kvalitet¹⁶.

Faglig ledelse handler om at sikre den formelle og uformelle tilrettelæggelse af det pædagogiske arbejde med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Det handler også om ledelsestiltag med henblik på at understøtte den pædagogiske planlægning

og praksis, herunder fastsættelse og opfølgning på mål og udvikling af standarder og processer for at nå målene. Ledelsen skal arbejde hen mod at sikre en strategisk kurs og skabe opbakning blandt det pædagogiske personale om fælles mål, og ledelsen skal støtte, engagere, motivere og inspirere medarbejderne til at yde deres bedste¹⁷.

En måde at belyse den faglige ledelse i dagtilbuddene på er ved at se på spørgsmål relateret til ledelse i den kommunale trivselsundersøgelse. Her vurderer det pædagogiske personale deres nærmeste leder til over middel på en skala fra 1-7 ift. oplevelsen af at få faglig sparring og støtte fra lederen, og at

lederen sætter tydelig retning for den pædagogiske kvalitet (se tabel 5). Samtidig ses en fremgang i tilfredsheden fra 2019 til 2021. Skalaen går fra 1-7, hvor 7 angiver den højeste mulige tilfredshed.

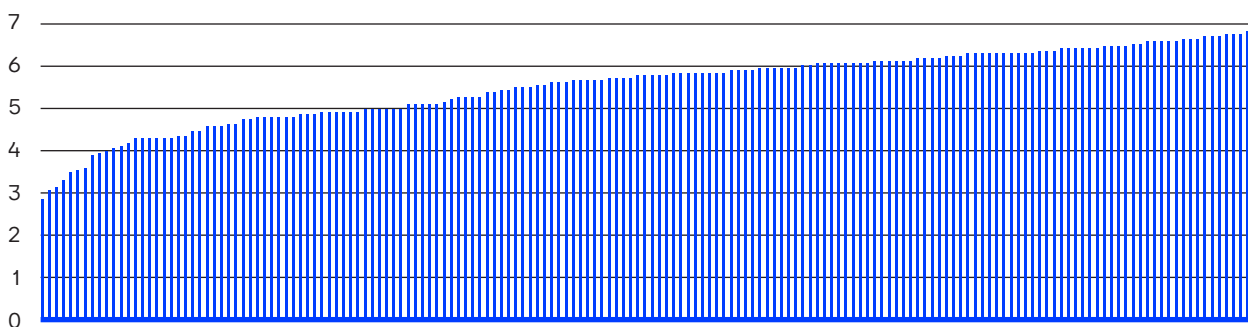
Gennemsnittet dækker over store forskelle mellem institutionerne. Som figur 22 viser, er der fx en vis spredning mellem institutionerne på spørgsmålet om faglig sparring og støtte fra nærmeste leder. Gennemsnittet på 5,6 dækker over, at det pædagogiske personale i cirka en fjerdedel af institutionerne i gennemsnit svarer fra lige under 3 til 5, mens resten placerer sig i spændet mellem 5 og 7.

Tabel 5. Besvarelser fra trivselsundersøgelse for faggruppen 'pædagogisk personale'

	2019	2021
Får du faglig sparring og støtte fra din nærmeste leder?	5,3	5,6
Sætter din nærmeste leder tydelig retning for den faglige kvalitet?	5,4	5,5

Der findes ikke data specifikt på 0-6 års-institutioner, og derfor anvendes besvarelser fra faggruppen 'pædagogisk personale', som dækker over pædagoger, inkl. ansatte i KKFO'er og fritidscentre.

Figur 22. Spredning i svar på spørgsmålet "Får du faglig sparring og støtte fra din nærmeste leder?" i Trivselsundersøgelsen 2021 for faggruppen 'pædagogisk personale'

Ny pædagogisk ledelsesuddannelse

For at sikre, at lederne er bedst muligt klædt på til at løfte ledelsesopgaven i dagtilbuddene, er der med budget 2021 afsat midler til at igangsætte en ny og praksisnær efteruddannelse for pædagogiske ledere i København. Uddannelsen, der er udviklet i samarbejde med Aalborg Universitet, involverer medarbejdere, børn og forældre med det formål at skabe en konkret kvalitetsforskel i de institutioner, som deltager i uddannelsen. Uddannelsen løber over to år med opstart i 2021 og skal gennemføres af cirka 120 ledere.

Lederne deltager i uddannelsen som ledelsesteam for at understøtte arbejdsfællesskab og styrke mulighederne for at samarbejde på tværs af matrikler. Pædagogiske konsulenter, områdechefer og direktion skal også indgå i uddannelsesforløbet for at sikre forankring og implementering af det kvalitetsløft, som uddannelsen skal skabe.

Gennem uddannelsen skal lederne træne en række kompetencer, herunder struktur og organisering, brug af data og forskningsbaseret viden, systematik i analyse og udvikling samt samarbejde om udvikling af kvalitet.

Fagligt kompetenceløft for pædagoger, ledere og dagplejere

I forbindelse med implementeringen af den styrkede pædagogiske læreplan gennemføres i København i perioden 2018-2023 et historisk stort kompetenceløft af faglige fyrtårne og ledere i dagtilbud. Et fagligt fyrtårn er en pædagog, der fungerer som faglig ressourceperson og forandringsagent i dagtilbuddets pædagogiske arbejde med henblik på at realisere den styrkede pædagogiske læreplan. Alle dagtilbud har fået mulighed for at tilbyde et tredages læringsforløb til et eller flere faglige fyrtårne og ledere, mens dagplejen har fået tilbud om pædagogisk assistent-uddannelse til udvalgte medarbejdere. Medarbejdere i forvaltningen (støttepædagoger, pædagogiske konsulenter og lign.) har fået mulighed for at deltage i en læringsdag per område.

Læringsforløbene har fokus på udvikling af den pædagogiske praksis og gode pædagogiske læringsmiljøer, samt på hvordan man som en del af arbejdet med den styrkede læreplan skaber en evalueringskultur med løbende udforskning og refleksion i personalegruppen.

I perioden fra efteråret 2018 til og med 2020 har i alt 11 dagplejere, 587 pædagoger, 287 ledere og 163 medarbejdere i forvaltningen deltaget i kompetenceløftet. I efteråret 2021 igangsættes desuden diplommoduler for i alt 80 ledere og 80 faglige fyrtårne. Kompetenceløftet er finansieret med nationale puljemidler, hvor København har fået i alt 21 mio. kr.

Kapitel 4

Tilbud til børn med særlige behov

I dette kapitel er der fokus på specialområdet. Det gælder både kvaliteten af de eksisterende tilbud samt de behov og opmærksomheder, der træder frem på området.

I de københavnske dagtilbud er det et politisk mål, at forskellighed skal være en styrke, og at alle børn skal have de rigtige rammer for at kunne deltage i fællesskabet. Alle børn har brug for at høre til, og alle børn har noget at bidrage med. Det gælder også de børn, der i kortere eller længere tid har behov for en særlig pædagogisk indsats. Det kræver dagtilbud, som kan give plads til forskellighed og styrke trivsel, læring, udvikling og dannelse for alle børn.

Københavns Kommune har en række forskellige tilbud målrettet børn med særlige behov. Det kan både være særlige pladser i almene dagtilbud og mere specialiserede tilbud. Tilbudene er tilrettelagt med henblik på at skabe kvalitet for en specifik målgruppe af børn, fx ved at de har en høj grad af uddannet personale, særligt gode normeringer, en specifik faglighed, særlige fysiske rammer etc.

Herudover er der stort fokus på at styrke de specialpædagogiske kompetencer og indsatser i dagtilbuddene, skabe stærkere sammenhænge mellem dagtilbud og skole, inddrage børn og forældre tidligt og aktivt samt at understøtte alle indsatser med nærværende faglig ledelse, så ingen står alene.

Forskellige typer af tilbud til børn med særlige behov

PLUS-pladser

PLUS-pladser er til børn, der har sproglige og/eller trivselsmæssige udfordringer, og som vurderes at have gavn af at være tilknyttet et alment dagtilbud, som har en særlig høj pædagogisk kvalitet. PLUS-pladser kan oprettes i institutioner, der fx vurderes at arbejde særligt systematisk og målrettet med børnenes trivsel og udvikling eller som fx har en vis stabilitet i personalegruppen (lavt sygefravær og lav personaleomsætning). Der er oprettet i alt 450 PLUS-pladser fordelt på en række vuggestuer og børnehaver rundt i hele byen.

Basispladser i daginstitutioner

Københavns Kommune har 275 basispladser fordelt på 37 almene daginstitutioner, hvor der er ekstra personale og særlige specialpædagogiske kompetencer til at støtte det enkelte barns udvikling. Der er basispladser for børn med autisme, fysiske handicap, generelt udviklingshæmmede, ADHD, socioemotionelle vanskeligheder, hørenedsættelse, nedsat immunsystem m.fl. Tilbuddet retter sig mod børn, der har glæde af samvær med børn i almene dagtilbud på trods af særlige behov, der gør det svært for dem at være i en vuggestue eller børnehave på almindelige vilkår.

Basisdagplejen

Basisdagplejen retter sig mod børn i udsatte positioner, som af forskellige årsager har brug for ekstra ressourcer eller for et skærmet miljø. Der arbejdes med læreplaner, trivsel, udvikling, læring og dannelse samt med ekstra fokus på det enkelte barns udfordringer. I basisdagplejen kan barnet være indskrevet hos en dagplejer alene eller i et dagplejehjem, hvor der også er andre dagplejebørn. I sidstnævnte vil en basisplads optage to pladser. Der er også basispladser i flerbørnshuse, hvor tre dagplejere er sammen om fire børn.

Særlige dagtilbud

Særlige dagtilbud er for børn med betydelige og varige psykiske og fysiske handicap. I Københavns Kommune er der syv særlige dagtilbud med i alt 222 pladser. Pladserne er fordelt på de syv institutioner, der hver især er specialiseret til forskellige behov hos børnene. Det faste personale i de særlige dagtilbud samarbejder med andre fagfolk, fx psykologer, psykiatere, talepædagoger, læger og konsulenter.

Kvalitet i dagtilbud til børn med særlige behov

Det pædagogiske tilsyn for de syv særlige dagtilbud (Centerbørnehaven og Specialklyngen) viser, at institutionerne overordnet vurderes til at arbejde godt med at tilpasse læringsmiljøerne til børnegruppen og det enkelte barns behov. Det vurderes, at det pædagogiske arbejde udføres med høj kvalitet og brug af relevante specialpædagogiske greb. Siden 2018 har ingen af de seks institutioner i specialklyngen fået vurderet 'ny indsats' i et eller flere af pejlemærkerne. Tre af institutionerne har i 2020 haft light-tilsyn, fordi de i 2019 blev vurderet til at kunne vedligeholde deres indsats i alle seks pejlemærker. Der, hvor der er behov for en tilpasning af den pædagogiske indsats, anbefales det, at institutionerne arbejder med at sikre ensartethed i kerneopgaven, læring hele dagen og at holde sig ajour med de nyeste specialpædagogiske redskaber. Tilsynet i 2020 i de 37 almene daginstitutioner med basispladser viste, at institutionerne generelt arbejder godt med pejlemærket Inklusion og fællesskab, der indbefatter en opmærksomhed på, at børn med særlige behov inkluderes i fællesskabet med udgangspunkt i deres behov og muligheder. Fra midten af 2021 vil det være et krav, at der ifm. tilsynet altid gennemføres observationer på mindst en stue med børn i basispladser, og at der i den faglige dialog

altid spørges specifikt ind til det målrettede og systematiske arbejde med handleplaner og forældresamarbejde. På nuværende tidspunkt føres der ikke særskilt pædagogisk tilsyn med PLUS-pladser.

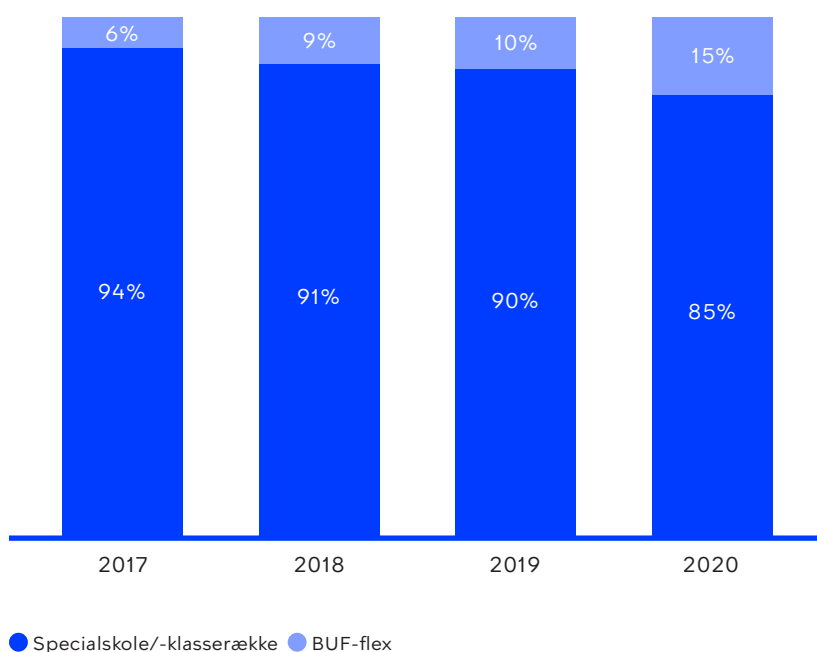
Øget behov for specialundervisning og øget inklusion i almenskolen

I København arbejder vi for, at børn med særlige behov indgår i stærke fællesskaber og har et godt dag- og skoletilbud. De børn, der har glæde af det, vil vi inkludere i almenområdet. Vi ser fortsat en stigning i antallet af børn med behov for specialundervisning ved skolestart

(se figur 23) – fra 127 børn i skoleåret 2017/18 til 179 børn i skoleåret 2020/21. Ved skolestart i 2020 kom omkring to tredjedele af disse børn fra en basisplads eller en særlig dagtilbudsplads. Den sidste tredjedel kom fra en almen dagtilbudsplads.

Figur 23 viser, at der over de seneste år har været en positiv udvikling, hvor en større andel af skolestartere med behov for specialundervisning inkluderes i almenskolen i stedet for at starte direkte i en specialskele/-klasserække. Inklusionen sker med bevilget støtte i form af et BUF-flex-tilbud. Det er hovedsageligt børn fra almene dagtilbudspladser, som i højere grad starter i BUF-flex.

Figur 23. Udvikling i andel børn, der overgår til specialundervisning ved skolestart fordelt på henholdsvis specialskele/-klasserække og BUF-flex

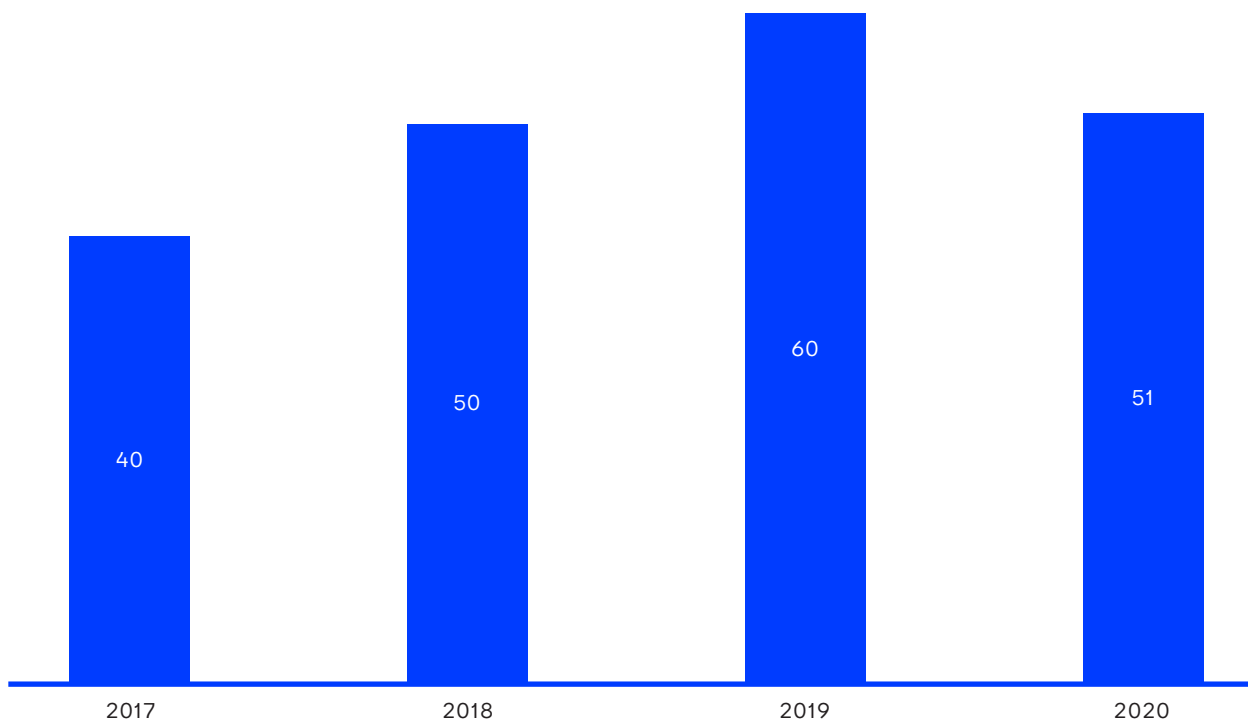

Opfølgning på mål for Inkluderende fælles- skaber

Børne- og Ungdomsudvalget har sat et mål om, at arbejdet med inkluderende fællesskaber vil kunne ses i et fald i antallet af børn, der visiteres fra almene dagtilbud til et segregeret specialtilbud ved skolestart.

Målet er ikke opnået endnu. Antallet steg ved skolestart i 2019, men ved skolestart i 2020 ser kurven dog ud til at vende (se figur 24).

Figur 24. Udvikling i antal børn, der overgår fra alment dagtilbud til segregeret specialundervisning ved skolestart

BUU-strategi 2019-2021

Inkluderende fællesskaber

– bedre sammenhæng mellem almen og special.

Til skolestart i 2018 blev 50 børn fra et alment dagtilbud visiteret til et segregeret specialundervisningstilbud. Det er en stigning på 25 % fra året før. Den udvikling vil vi vende.

Plads til forskellighed

I 2020 igangsatte forvaltningen programmet 'Plads til forskellighed'. Programmet skal styrke daginstitutioner og almene skoler i deres daglige arbejde med at skabe plads til børn med særlige behov. Programmet skal sikre, at børn der har behov for støtte, så tidligt som muligt møder en voksen, der er klædt på til at hjælpe. Det er en vigtig del af planen, at forældre, medarbejdere og ledere inddrages i udviklingen af indsatserne.

Som en del af 'Plads til forskellighed' arbejdes der frem mod 2024 med konkrete indsatser i de almene dagtilbud, der skal medvirke til at sænke antallet af børn, der ved skolestart vurderes at have behov for specialundervisning i en grad, der ikke kan inkluderes i almenområdet. Indsatserne er:

Styrket faglig dialog omkring kommende skolestartere

Alle dagtilbud skal to gange årligt drøfte gruppen af kommende skolestartere med afsæt i data om det enkelte barn, fx TOPI og sprogvurderinger. Formålet med drøftelserne er - i så god tid som muligt - at identificere de børn, som har behov for støtte for at kunne starte i et alment skoletilbud og herefter igangsætte relevante pædagogiske tiltag. I drøftelserne skal der også følges op på effekten af tiltagene mhp. at vurdere og kvalificere indsatsen frem mod skolestart.

Styrket sammenhæng mellem dagtilbud og skole

Der tilknyttes en støttepædagog til de børn, der har behov for en særlig indsats for at øge deres mulighed for at kunne starte i en alment skole. Der udarbejdes pædagogiske handleplaner og børnenes familier inddrages i arbejdet.

I tiden omkring skolestart afholdes der overgangsmøder omkring det enkelte barn, hvor både ledelsespersoner fra barnets børnehave, KKFO og skole deltager sammen med barnets forældre og støttepædagogen. Møderne bruges til at vidensdele og erfaringsudveksle om konkrete effektfulde indsatser og aktiviteter, der kan skabe deltagesmuligheder for barnet i inkluderende læringsmiljøer. På baggrund af mødernes justeres handleplanen for det enkelte barn.

Styrket samarbejdsmodel

Samarbejdsmodellen mellem institutioner og den tværfaglige områdesupport er styrket gennem bedre struktur og en tættere samarbejdsform. Den nye model har navnet Ressourceforum og indbefatter bl.a. at et fast team af supportmedarbejdere tilknyttes den enkelte institution. Formålet med Ressourceforum er at sikre effektiv og kvalificeret support til børn og børnegrupper med brug for støtte samt at give løbende support til institutionernes arbejde med forebyggende og foregribende indsatser i det samlede læringsmiljø.

Ressourceforum supplerer den øvrige tværfaglige områdesupport, som har fokus på vedvarende støtte, særligt vanskelige situationer eller indgribende indsatser.

Kvalitetsudvikling af basispladser

Indsatsen udvikles i løbet af 2021 med formålet om at sikre en fortsat høj kvalitet i byens basispladser.

Indsatsen vil bl.a. fokusere på at tydeliggøre processer og krav til visitation af børn til basispladser, specificering af krav til det pædagogiske arbejde med barnets handleplan og forældresamarbejde samt forbedret kapacitetsstyring af basispladserne på tværs af byen.

Kapitel 5

Fakta om dagtilbuds- området i København

Organisering

Der er i Københavns Kommune 367 selvejende og kommunale daginstitutioner på 0-6 årsområdet – heraf er 226 organiseret som kommunale og 141 som selvejende. Herudover er der i kommunen 35 private daginstitutioner.

Klynger og netværk

Dagtilbudsområdet er struktureret gennem klyngestruktur for kommunale tilbud og netværksstruktur for selvejende tilbud. De kommunale daginstitutioner er organiseret i 41 klynger. Alle klynger i København har én klyngeleder og flere pædagogiske ledere fordelt på enhederne, der tilsammen udgør klyngeledelsen. En klynge består af mellem tre og ni enheder; vuggestuer, børnehaver, integrerede institutioner eller fritidscentre, der også indgår i klyngestrukturen. Hver enhed har en pædagogisk leder. De selvejende daginstitutioner er organiseret i 20 selvejende netværk og syv selvejende klynger. To selvejende institutioner er uafhængige. Netværkene deler hverken leder eller økonomi, men samarbejder og

vidensdeler, fx om regnskab, bogføring, personalejura eller anden juridisk rådgivning og i nogle tilfælde fagligt.

Fordeling af børn i tilbudstyper 32.806 børn i 0-6 årsalderen er indmeldt i en daginstitution i København per september 2020. I tabel 6 nedenfor ses fordelingen af indmeldte børn på tilbudstyper opgjort efter ejerforhold.

Tabel 6. Antal børn i daginstitutioner

Kommunale	21.163
Selvejende	10.070
Private	1.573

I september 2020 var der herudover indmeldt 556 børn i dagpleje.

Økonomi

Det samlede budget til dag- og fritidstilbud (0-18 år) udgør 5,0 mia. kr. i 2021. Klynger og selvejende institutioner får udmeldt én samlet bevilling, som den enkelte klyngeleder eller leder i

en selvejende institution har det fulde ansvar for. Klyngelederen har ansvar for at fordele den udmeldte bevilling til samtlige enheder i klyngen.

Bevillingen er overordnet opdelt i en institutions- og børnetalsafhængig bevilling. Institutionsbevillingen består af de faste bevillinger, mens den børnetalsafhængige bevilling er fleksibel. Derudover får institutioner med udsatte børn (0-13 år) en ekstrabevilling i form af såkaldte sociale normeringer.

Enhedspriser

I tabel 7 fremgår det totale antal børn i de enkelte typer af tilbud samt en oversigt over enhedspriserne. Enhedsprisen angiver, hvad kommunens service koster per barn.

I 2021 er forældrebetalingen steget, blandt andet fordi der i kommunen blev afsat ekstra midler til minimumsnormeringer. Derudover gav finanslov 2021 mulighed for at opkræve forældrebetaling af de statslige midler fra 2021, men opkrævningen heraf er udskudt til 2022.

Tabel 7. Enhedspriser

Enhedspriser og aktivitet, budget 2021	Antal børn	Enhedspris (kr.) Forældrebetaling	per måned kr.
Vuggestue	13.656	143.700	3.950 m. frokost 3.287 u. frokost
Børnehave	17.909	86.067	2.541 m. frokost 1.853 u. frokost
Dagpleje	752	138.771	3.367 m. frokost

Referencer og noter

- ¹ Dagtilbudsloven § 3 stk. 5. og stk. 6
- ² Dagtilbudsloven § 8 stk. 8
- ³ Børne- og Socialministeriet (2018). Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold.
- ⁴ Dagtilbudsloven § 5
- ⁵ Nielsen, T.K., Tiftikçi, N. & Larsen, M.S. (2013). Virkningsfulde tiltag i dagtilbud. Et systematisk review af reviews; Bjørnstad, E. & Samuelsson, I.P. (2012). Hva betyr livet i barnehagen for barn under tre år?: en forskningsoversikt.
- ⁶ Danmarks Evalueringsinstitut & Børne- og Undervisningsministeriet. (2020). Kommunikation og sprog Viden og inspiration til at arbejde med læreplanstemaet.
- ⁷ Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P. et al (2010). Early Childhood Matters. Evidence from the Effective Pre-school and Primary Education Project; Gupta, D.N. & Simonsen, M. (2013). Effekter af daginstitutionstilbud.
- ⁸ Bl.a. Bleses, D., Jensen, P. et al (2016). Indsats i vuggestuen kan styrke børns tidlige kompetencer.
- ⁹ I dagtilbud består størstedelen af sprogvurderingen af elementer, der indgår i vurderingen af barnets talesproglige færdigheder. Derfor lægges der her størst vægt på denne del.
- ¹⁰ Bl.a. Kousholt, D. (2011). Børnefællesskaber og familieliv. Børns hverdagsliv på tværs af daginstitution og hjem; Nielsen, A.A. & Christoffersen, M.N. (2009). Barnehagens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt.
- ¹¹ Sundhedsstyrelsen (2016). Motorik, fysisk aktivitet og stillesiddende tid hos 0-6-årige børn.
- ¹² Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd (2015). En god start – Betydningen af alder ved skolestart for barnets udvikling; Tænk tanken DEA (2020). Omgængere i børnehaveklassen.
- ¹³ Der er taget udgangspunkt i de boligområder, der i 2020 var defineret som et udsat boligområde på Transport- og Boligministeriets liste over udsatte boligområder fra 1. december 2019.
- ¹⁴ Bl.a. Dalli, C. et al. (2011). Quality early childhood education for under-two-year-olds: What should it look like? A literature review; De Schipper, E.J., Riksen-Walraven, J.M & Geurts, S.A. (2006). Effects of Child-Caregiver Ratio on the Interactions Between Caregivers and Children in Child-Care Centers: An Experimental Study.
- ¹⁵ Bl.a. Christoffersen, M. N., Højen-Sørensen, A. & Laugesen, L. (2014). Daginstitutionens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt; Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2010). Early Childhood Matters. Evidence from the Effective Pre-school and Primary Education Project.
- ¹⁶ Danmarks Evalueringsinstitut. (2017). Kvalitet i dagtilbud – pointer fra forskning.
- ¹⁷ Bl.a. Børhaug, K. & Lotsberg (2010). Barnehageledelse i endring; Brodin, J. & Renblad, K. (2014). Reflections on the Revised National Curriculum for Preschool in Sweden – interviews with the heads; Kofod, K.K. (2010). Kvalitet i ledelse af daginstitutioner; Kragh-Müller, G. & Ringsmose, C. (2015). Pædagogisk kvalitet i store og små daginstitutioner. En rapport om børns trivsel, læring og udvikling i store og små dag-institutioner; Sommersel, H.B., Vestergaard, S., & Larsen, M.S. (2013). Kvalitet i barnehager i skandinavisk forskning 2006-2011: En systematisk forskningskartlegging.

